

‘KORUMA SORUMLULUĞU’ NORMUNUN LİBYA VE SURIYE KRİZLERİ BAĞLAMINDA İŞLEVSELLİĞİ VIABILITY OF THE NORM OF ‘RESPONSIBILITY TO PROTECT’ WITHIN THE CONTEXT OF THE CRISES IN LIBYA AND SYRIA

Tuba ELDEM*

ÖZET

Soğuk Savaş sonrası insani gerekçelerle yapılan uluslararası askeri müdahalelerin artması; devletlerin egemenlik haklarının sınırlarının ne olduğu, hem vatandaşlarına hem de uluslararası topluma karşı birtakım evrensel sorumlulukları olup olmadığı ve bu sorumlulukların neyi kapsadığı sorularını da beraberinde getirmiştir. 2001 yılında Kanada Hükümeti'nin inisiyatifiyle kurulan Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu (International Commission on Intervention and State Sovereignty, ICISS) tarafından bu sorulara cevap olarak geliştirilen koruma sorumluluğu (the responsibility to protect, R2P) doktrininin 2005 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nda oybirliği ile kabul edilmesi, doktrinin normatif kabulünü göstermesi açısından anlamlıdır. Doktrinin operasyonel boyutta işlevsellik kazanması, BM Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) Libya'ya yönelik benimsediği 1973 sayılı Karar ile olmuşsa da, insani mezalimin daha ağır boyutlarda yaşandığı Suriye'de benzer bir politikanın izlenmemesi; doktrinin etik bir norm olmaktan ziyade devletler tarafından seçici olarak kullanılan bir araç olduğu yönündeki eleştirileri arttırmıştır. Bu makale, üzerinde tartışmaların artarak sürdüğü R2P doktrinini geliştirmekte olan bir uluslararası etik normu olarak ele alarak Libya ve Suriye krizlerindeki rolünü değerlendirecek ve Libya'da R2P'nin koalisyon güçleri tarafından suistimal edildiği algısı R2P'yi kredibilite kaybına uğratmış olsa da, şüpheli

* Yrd. Doç. Dr., Uluslararası İlişkiler Bölümü, Gedik Üniversitesi, E-posta: tubaeldem@gmail.com

cilerin aksine, normun uluslararası toplumda geçerliliğini koruduğunu savunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Koruma Sorumluluğu (R2P), Birleşmiş Milletler, Sorumlu Egemenlik, Libya, Suriye.

ABSTRACT

In the post-Cold War era, the rise of international military interventions for humanitarian ends has raised several important questions about the rights and responsibilities of sovereign states towards their citizens as well as towards international society as a whole. The doctrine of Responsibility to Protect (R2P) was developed as a response to these questions by the ICISS (International Commission on Intervention and State Sovereignty) in 2001 and was later unanimously adopted at the UN General Assembly meeting of 2005 and ratified by the UN Security Council in 2006. The doctrine was implemented operationally for the first time in Libya following UN Security Council Resolution 1973 (2011). The failure of international society to follow a similar policy in Syria, however, has given rise to criticism over the viability of the doctrine. Taking the increasing controversy over the norm's implementation into consideration, this article, considering R2P as an emerging international moral norm, argues that despite the loss of credibility of R2P due to the widespread perception of its abuse by the coalition forces in Libya, the norm sustains its viability within international society at large.

Keywords: Responsibility to Protect (R2P), United Nations, Sovereignty as Responsibility, Libya, Syria

Giriş

Suriye krizi ile birlikte, hangi şartlarda ve kimin yetkisi ile insani amaçlı müdahalenin meşru ve yasal olduğu konusundaki tartışmalar yeniden gündeme gelmiştir.¹ Özellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) onayı olmadan yapılacak insani amaçlı müdahalenin meşruiyeti ve yasallığı konularındaki ikilem, Nisan 2013'ten beri Irak-Şam İslam Devleti'nin (*Devlet'ul Islamiyye fi'l Irak ve Şam*, IŞİD) Suriye'nin kuzeyinde hızlı bir şekilde askerî

---

1 Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Nader Hashemi ve Danny Postel (Der.), *The Syria Dilemma*, (Cambridge, MA: The MIT Press, 2013).

güç kazanmasıyla artmış, Suriye rejiminin Ağustos 2013'te kimyasal silah kullanmasının ardından iyice derinleşmiştir.²

Egemenliğin haklar kadar sorumluluklar da içerdiğini düşünen liberal enternasyonalistler³ için, Suriye'de işlenen insanlığa karşı suçlar, Libya'dakinden çok daha ağırdır ve bu durumda uluslararası toplum üzerine düşen sorumluluğu hızlı ve etkin bir şekilde yerine getirmelidir.⁴ Birçoğuna göre, uluslararası toplumun Suriye'de koruma sorumluluğunu hızlı ve etkin bir şekilde yerine getirememesi, kitlesel mezalimin artmasını ve IŞİD'in bölgede güçlenmesini hızlandırmıştır.⁵

Devletleri uluslararası ilişkilerin, devlet egemenliğini ise uluslararası hukukun temel yapı taşları olarak ele alan realistler, devletlerin egemen eşitliği ve müdahale-edilmezlik normlarının korunması gerektiğini öne sürerek Suriye'ye yapılacak askeri bir müdahalenin uluslararası hukuk ihlali anlamına geleceğini savunmaktadırlar. Diğer yandan, koruma sorumluluğu (*responsibility to protect, R2P*) doktrinine normatif açıdan olumlu bakan, fakat yapısal nedenlerden dolayı pratikte etkin bir şekilde uygulanamayacağını öne süren şüpheciler, koruma sorumluluğu normunun Suriye krizi ile birlikte işlevselliğini ve etkinliğini yitirdiğini ileri sürmektedirler.⁶ ABD'nin terörle mücadele

2 Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Tim Dunne ve Alex Bellamy, "Syria", *AP R2P Brief*, Cilt: 3, Sayı: 5, 2013.

3 Michael W. Doyle, "International Ethics and the Responsibility to Protect", *International Studies Review*, Cilt: 13, 2011, ss. 72–84.

4 Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Anne-Marie Slaughter, "How the World Could—and Maybe Should—Intervene in Syria", *The Atlantic*, 23 Ocak 2012; Anne-Marie Slaughter, "Stopping the Syria Contagion", *Project Syndicate*, 18 Ocak 2014; Danny Postel ve Nader Hashemi, "Use Force to Save Starving Syrians", *The New York Times*, 10 Şubat 2014; Gareth Evans, "The Moral Case on Syria when the Law is Lacking", *Australian Financial Review*, 29 Ağustos 2013; Ian Hurd, "Bomb Syria, Even if It is Illegal", *The New York Times*, 27 Ağustos 2013; Michael Ignatieff, "The Duty to Protect Still Urgent", *The New York Times*, 13 Eylül 2013; Michael Ignatieff, "How to Save the Syrians", *New York Review of Books*, 13 Eylül 2013; Michael Ignatieff, "With Syria, Diplomacy Needs Force", *The New York Times*, 25 Şubat 2014; Shaid Hamid, "Why We Have a Responsibility to Protect Syria", *The Atlantic*, 26 Ocak 2012; Steven A. Cook, "It's Time to Think Seriously About Intervening in Syria", *The Atlantic*, 17 Ocak 2012; Steven A. Cook, "Could a Syrian Intervention Work?", *The Atlantic*, 2 Mart 2012.

5 Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Kyle Matthews, "Jihad versus R2P: The Future of Atrocity Prevention", *The Canadian Defence & Foreign Affairs Institute*, Aralık 2014; Shadi Hamid, "Syria Is Not Iraq", *The Atlantic*, 4 Şubat 2013; Jeffrey Goldberg, "Hillary Clinton: 'Failure' to Help Syrian Rebels Led to the Rise of ISIS", *The Atlantic*, 10 Ağustos 2014; Vali R. Nasr, "The Dangerous Price of Ignoring Syria", *The New York Times*, 16 Nisan 2014.

6 David Rieff, "R2P, R.I.P.", *The New York Times*, 7 Kasım 2011; Justin Morris, "Libya and Syria: R2P and the Spectre of the Swinging Pendulum", *International Affairs*, Cilt: 89, Sayı: 5,

amacını gerekçe göstererek Ağustos 2014'te IŞİD'e karşı hava operasyonlarına başlaması, doktrinin işlevselliği üzerindeki tartışmaları daha da arttırmıştır.

Libya'da R2P'nin koalisyon güçleri tarafından suistimal edildiği algısı her ne kadar R2P normunu kredibilite kaybına uğratsa da, şüphecilerin aksine bu makale, normun uluslararası toplumda halen geçerliliğini koruduğunu savunacaktır. Martha Finnemore ve Kathryn Sikkink'in geliştirdiği 'normların yaşam döngüsü modeli' çerçevesinde, koruma sorumluluğunun gelişmekte olan uluslararası bir norm olarak ele alınacağı bu makalede, öncelikle normun tarihsel ve kavramsal gelişimi ve geleneksel egemenlik anlayışı üzerindeki etkisi kısaca tartışılacaktır. Bunu, Libya ve Suriye krizlerinde uluslararası toplumun tepkisinin karşılaştırmalı olarak ele alınacağı ikinci ve üçüncü bölümler takip edecektir. En son bölümde, hangi gelişmelerin R2P'nin uluslararası bir norm olarak önem ve işlevselliğine katkıda bulunduğu üzerinde durulacaktır.

Koruma Sorumluluğu Normunun Gelişimi ve Mutlak Egemenliğin Sorumlu Egemenliğe Dönüşümü

İnsani müdahalenin geçmişi 19. yüzyılda Avrupalı devletlerin Hristiyan azınlıkları korumak için Osmanlı İmparatorluğu'na yaptıkları müdahaleye kadar geriye götürülebilirse de,⁷ devlet egemenliğine yönelik normatif çerçeve ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber değişikliğe uğramıştır. Bu normatif değişikliğin meydana gelmesinde, Sovyetler Birliği'nin 1991'de dağılması ve iki kutupluluğun sona ermesi ile uluslararası barış ve güvenliğin insani değerleri de içerecek şekilde tekrar yorumlanması önemli rol oynamıştır. Egemen bir devletin yerine getirmesi gereken temel şart ve yükümlülükleri ifa edemeyen 'başarısız devletler'in ortaya çıkması ve bu ülkelerde sivillere yönelik şiddet, kitlesel katliamlar ve insan hakları ihlallerinin görülmemiş boyutlara ulaşması bu süreci hızlandırmıştır. Söz konusu başarısız devletlerin vatandaşlarının yaşam hakkı başta olmak üzere en temel insan haklarını kendi sınırları içinde ortaya çıkan iç çatışmalarda koruyamaması, hem uluslararası barış ve gü-

---

2013, ss. 1265–1283; Mohammed Nuruzzaman, "The 'Responsibility to Protect' Doctrine: Revived in Libya, Buried in Syria", *Insight Turkey*, Cilt: 15, Sayı: 2, 2013, s. 65; Roland Paris, "The 'Responsibility to Protect' and the Structural Problems of Preventive Humanitarian Intervention", *International Peacekeeping*, Cilt: 21, Sayı: 5, 2014, ss. 569-603; Zack Beauchamp, "Syria's Crisis and the Future of R2P", *Foreign Policy*, 16 Mart 2012.

7 Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Brendan Simms ve D.J.B. Trim (Der.), *Humanitarian Intervention: A History* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011); Davide Rodogno, *Against Massacre: Humanitarian Interventions in the Ottoman Empire, 1815–1915* (Princeton: Princeton University Press, 2012); Gary Bass, *Freedom's Battle: The Origins of Humanitarian Intervention* (New York: Vintage, 2008).

venliğin korunması, hem de ahlaki ve etik açıdan tüm uluslararası toplumun sorumluluk almasını gerektiren bir konu olarak ortaya çıkmıştır. Kanada ve Norveç devletlerinin başını çektiği bu insan-merkezli yaklaşım, hem uluslararası insancıl hukukun gelişmesinde hem de insan güvenliği, insani kalkınma ve insani müdahale gibi kavramların ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır. 1990'larda Oslo-Ottawa eksenini olarak adlandırılan bu ittifak, insan güvenliğinin sadece ahlaki bir konu olmadığı, aynı zamanda devlet güvenliği ve uluslararası güvenlik için bir ön koşul olduğunun altını çizmiştir.⁸ İnsan haklarının güvenlik, kalkınma ve müdahale gibi doğası itibari ile güç, düzen ve güvenlik boyutu içeren meselelerde uluslararası toplumun gündemine gelmesi, beraberinde devletin ulusal sınırları içindeki mutlak egemenliği normunu da tartışmaya açmıştır.

Geleneksel Vestfalya sistemine dayalı devletlerarası ilişkiler anlayışında, egemenliğin içe yönelik temel tanımlayıcı unsuru, devletin kendi sınırları içerisindeki insan ve kaynaklara yönelik en üst karar verici otorite olmasıdır.⁹ BM Antlaşması ile oluşan İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası sistemde de devletlerarası ilişkileri düzenleyen ve belirleyen temel ilke olarak devlet egemenliği esas alınmıştır. BM Antlaşması'nın 2. maddesinin 1. bendi, devletlerin egemen eşitliği normunu ve bunu pekiştiren 7. bendi de müdahale-edilemezlik normunu uluslararası devletler hukukunun temel prensibi haline getirmiştir. Dolayısıyla, 1946'da kabul edilen devlet-merkezli BM Antlaşması uyarınca uluslararası hukuk, egemen devlete kendi sınırları içerisinde mutlak yetki vermiş ve devletlerin birbirlerinin işlerine müdahale etmesini yasaklamıştır.

1990'lı yıllarda, önce Ruanda ardından Srebrenitsa'da gerçekleşen mezalim ve 1999 yılında NATO'nun, insani gerekçelerle -BMGK yetkilendirmesi olmaksızın- Kosova'ya yaptığı askeri müdahale, insani nitelikteki acil durumların ortaya çıkması halinde uluslararası toplumun müdahale hakkı olup olmadığı, varsa bu müdahalenin kimin yetkisi altında, nasıl ve ne zaman olacağı

8 Fen Osler Hampson, "Human Security", içinde Paul Williams (Der.), *Security Studies: An Introduction*, (New York: Routledge, 2008), ss. 230-231. "Korkudan arınma" (*freedom from fear*) ve/veya "yoksulluk ve yoksunluktan arınma" (*freedom from want*) durumu olarak ifade edilebilecek insan güvenliği kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; Burak Tangör, "Kuramsal Tartışmalar Işığında İnsan Güvenliği ve Politikaları", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 8 Sayı: 30, 2012, ss. 59-92; Ramesh Thakur, "R2P after Libya and Syria: Engaging Emerging Powers", *The Washington Quarterly*, Cilt: 36, Sayı: 2, 2013, ss. 61-76

9 Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Stephen D. Krasner, *Sovereignty: Organized Hypocrisy* (New Jersey: Princeton University Press, 1999).

sorularını da beraberinde getirmiştir. Koruma sorumluluğu doktrini bu sorulara cevap niteliği taşıyan ve geliştirmekte olan uluslararası etik bir normdur.¹⁰

Sosyal bilimlerde yaygın olarak kabul edilen görüşe göre, normlar “neyin yapıp neyin yapılamayacağını, neyin onaylanıp, onaylanmadığını belirten sosyal davranış standartlarıdır”.¹¹ Uluslararası normlar ise uluslararası toplumda “belirli bir kimlik sahibi aktörün uyması beklenen davranış standartlarıdır”.¹² Buradan hareketle, koruma sorumluluğu normu, devletlerin mutlak egemenliği normunun devletlerin sorumlu egemenliği olarak yeniden tanımlanmasını sağlayan ve bu çerçevede egemen devletleri kitlesel mezalimlerin önlenmesi, durdurulması ve tekrar edilmemesi konusunda bireysel ve kolektif manada yükümlü kılan bir ilkedir. Her ne kadar var olan uluslararası hukuk kuralları üzerine inşa edilmiş olsa da, normun kendisi henüz hukuki bağlayıcılık kazandı kurumsallaşmamıştır.

Martha Finnemore ve Kathryn Sikkink’in geniş kabul gören ‘normların yaşam döngüsü’ modeline göre, uluslararası normlar, üç aşamalı bir süreçten geçerek kurumsallaşmaktadır.¹³ Normların ortaya çıktığı ilk aşamada, ‘norm liderleri’ veya ‘norm girişimcileri’ önemli rol oynamaktadırlar. Bu aktörler, örgütsel birtakım platformlardan yararlanarak söz konusu normun benimsenmesi için diğer uluslararası aktörleri ikna etmeye çalışırlar. Bu örgütsel platformların gerekli bilgi, uzmanlık ve kaynaklara sahip olması, normun kabulünü sağlayacak etkiyi oluşturabilmek adına kritik öneme sahiptir. Eğer norm girişimcileri, belirli bir sayıda devleti normu kabul etmeye ikna ederlerse, söz konusu yeni norm, yaşam döngüsünde kritik bir aşamayı geçerek yaygınlaşmaya başlayacaktır. Normların dönüm noktasını aşarak yaygınlaştığı bu ikinci safhada, devletler, uluslararası toplumun bir üyesi olma, siyasi kimliklerini ispat etme, meşruiyet kazanma ve itibar görme dürtüleri ile bu yeni normları benimseyeceklerdir. Böylece, bir devlet tarafından benimsenen

---

10 Benzer bir değerlendirme için bkz.; Pınar Gözen Ercan, “R2P: From Slogan to an International Ethical Norm”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 11, Sayı: 43, Güz 2014.

11 Cass R. Sunstein, “Social Norms and Social Roles”, *Columbia Law Review*, Cilt: 96, Sayı: 4, 1996, s. 914.

12 Martha Finnemore ve Kathryn Sikkink “International Norm Dynamics and Political Change”, *International Organization*, Cilt: 52, Sayı: 4, 1998, s. 891; Amitav Acharya, “How Ideas Spread: Whose Norms Matter?” *International Organization*, Cilt: 58, Sayı: 2, 2004, ss. 239-275.

13 Martha Finnemore ve Kathryn Sikkink “International Norm Dynamics and Political Change”, ss. 894-905.

uluslararası normlar, o devletin uluslararası kimliğini ve ait olduğu devlet grubunu belirlemede etkin bir rol oynayacaktır. En son safha olan üçüncü safhada ise sosyalleşme, öğrenme, müzakere, ikna ve sosyal baskı gibi süreçlerle geniş ölçüde benimsenen normlar evrenselleşecek ve uluslararası geçerlilik kazanacaktır. Bir norm, uluslararası anlaşmalar tarafından onanarak ya da uygulamaya bağlı olarak teamülen hukuki geçerlilik kazanabileceği gibi, aktörler tarafından içselleştirilmesi halinde hukuki statü kazanmadan da uluslararası sistemde aktörlerin davranış, tercih ve beklentilerini yapılandıran davranış standartları olarak gelişebilir.¹⁴ Uluslararası alanda büyük ölçüde geçerlilik kazanan ve aktörler tarafından içselleştirilen normlar, öylesine güçlü ve üzerinde tartışma götürmez bir hale gelirler ki, aktörler, otomatik olarak o normlara uygun olarak hareket ederler.

Bu modelin ışığında, aşağıdaki bölüm, koruma sorumluluğu normunun kavramsal ve operasyonel gelişimini inceleyecektir.¹⁵ Bu bağlamda, koruma sorumluluğunun 2005 BM Dünya Zirvesi'nde kabulü ile, normun ilk safhadan ikinci safhaya geçilmesini sağlayan kritik aşamanın geçildiğini, fakat uygulanmasına yönelik eleştiriler ve zayıf operasyonel meşruiyetinden dolayı konsolidasyonunun sağlanmadığını öne sürecektir.

Koruma Sorumluluğu Normunun Yaşam Döngüsü

Kanada hükümetinin sponsorluğunda kurulan Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu (International Commission on Intervention and State Sovereignty - ICISS) tarafından geliştirilen koruma sorumluluğu normu, İngiliz tarihçi Sir Martin Gilbert'e göre, "son 360 yılda egemenliğe ilişkin yapılmış en önemli düzenlemedir". R2P doktrininin yenilik getiren boyutu, tartışmayı 20. yüzyılın en tartışmalı kavramlarından biri olan uluslararası toplumun müdahale hakkında devletlerin halkları koruma sorumluluğuna dönüştürmesidir.¹⁶

Koruma sorumluluğu normunun kavramsal gelişimi, BM Eski Özel Temsilcileri Francis Deng ve Roberta Cohen'in 1996'da ülkeleri içinde yerinden

---

14 William W. Burke-White, "Adoption of the Responsibility to Protect", içinde Jared Genser ve Irwin Cotler (Der.), *The Responsibility To Protect: The Promise Of Stopping Mass Atrocities In Our Time*, (Oxford: Oxford University Press, 2012), ss. 17-34.

15 Thomas G. Weiss, "Lessons From Libya: The Case for a United Front on Crimes Against Humanity", *America*, Cilt: 206, Sayı: 9, 2012, ss.10-14.

16 Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Gareth Evans ve Mohamed Sanhoun, "The Responsibility to Protect", *Foreign Affairs*, Cilt: 81, 2002.

edilen kişilere yönelik geliştirdikleri 'sorumluluk olarak egemenlik' kavramına dayanmaktadır.¹⁷ Buna göre egemenlik, haklar kadar sorumluluklar da içermekte ve bu sorumlulukların başında devletin vatandaşlarını koruma görevi gelmektedir. Bu anlayışa göre egemenlik, devletleri dış müdahalelere karşı koruyan bir kalkan olarak değil, onların vatandaşlarına karşı olan koruma sorumluluklarının bir yansıması olarak yorumlanmalıdır. İnsan merkezli bu egemenlik tanımında devlet-merkezli kontrol ve otorite hakkından içeriye (halka) ve dışarıya (uluslararası topluma) dönük sorumluluk anlayışına geçildiği görülmektedir.

BM Genel Sekreterliği Ofisi, R2P normunun gelişiminde aktif bir rol oynamıştır.¹⁸ Kofi Annan ve Ban Ki-moon genel sekreterlikleri dönemlerinde R2P'nin uluslararası toplum tarafından kabulünü temel öncelikleri olarak benimsemiş, konunun BMGK ve Genel Kurul'un gündemlerine gelmesini sağlamışlardır. BM'nin farklı dairelerinde çalışan uzmanlara R2P konusunda eğitim verilmiş ve norm BM'nin resmi faaliyetlerine eklenerek güçlendirilmiştir. Böylelikle, BM Genel Sekreterliği normun tanınıp yaygınlaşmasında önemli bir platform haline gelmiştir. Örneğin, BM Eski Genel Sekreteri Kofi Annan, 20 Eylül 1999'da BM Genel Kurulu'nda devletlerden geleneksel egemenlik anlayışlarını gözden geçirmelerini talep etmiş ve tehlike altında olan insanların uluslararası toplum tarafından korunmasını şart koşan gelişmekte olan uluslararası bir normdan bahsetmiştir.¹⁹ Bu konuşma sorumlu egemenlik anlayışının daha fazla gündeme gelmesine neden olmuştur.

2000'de kabul edilen BM Milenyum Raporu'nda, Kofi Annan, Ruanda ve Yugoslavya trajedilerini önlemede BMGK'nın başarısızlığını hatırlatarak, ağır ve sistematik insan hakkı ihlallerinde insani nedenlerle müdahalenin meşruluğunun altını çizmiş ve uluslararası toplumun ne zaman insani gerekçelerle

---

17 Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Francis M. Deng, Sadikiel Kimaro, Terrence Lyons, Donald Rothchild ve I. William Zartman, *Sovereignty as Responsibility: Conflict Management in Africa*, (Washington: The Brookings Institution, 1996), Roberta Cohen ve Francis M. Deng, *Masses in Flight: The Global Crisis of Internal Displacement*, (Washington: The Brookings Institution, 1998).

18 Emma Gilligan, "Redefining Humanitarian Intervention: The Historical Challenge of R2P", *Journal of Human Rights*, Cilt: 12, Sayı: 1, 2013, ss. 21-39.

19 "Secretary General's Annual Report to the UN General Assembly", *UN Press Release, SG/SM/7136 GA/9596*, 20 Eylül 1999; Kofi Annan, "Two Concepts of Sovereignty", *The Economist*, 16 Eylül 1999.

müdahale etmesi gerektiğine yönelik birtakım kriterler belirlenmesi gerektiğini vurgulamıştır.²⁰

Bu talebe yanıt olarak Kanada hükümeti, takip eden sene içerisinde Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu'nun (ICISS) kurulmasına öncülük etmiştir. Avusturya eski Dışişleri Bakanı Gareth Evans ve uzun yıllar BM özel danışmanı olan Cezayirli diplomat Mohammed Sahnoun'un eş başkanlığında gerçekleşen görüşmeler sonucunda, Komisyon, Aralık 2001'de Koruma Sorumluluğu adlı nihai raporunu sunmuş ve R2P doktrinini uluslararası toplumun gündemine getirmiştir.²¹

ICISS Raporu, adil savaş kuramına dayanarak, devlet egemenliğinin devletin ülkesi içinde yaşayan insanları *koruma yükümlülüğünü* içerdiğini, söz konusu devletin kendi ülke sınırları içinde yaşayan insanları mezalimden koruyamadığı, korumada isteksiz kaldığı ya da onların temel güvenlik ihtiyaçlarını karşılayamadığı durumlarda söz konusu sorumluluğun (*tepki verme ve inşa etme*) öncelikle bölgesel daha sonra da uluslararası toplumun üzerine düşeceğini belirtmiştir. ICISS tarafından temeli atılan ve *önleme, tepki verme ve yeniden inşa etme* olmak üzere üç boyutlu bir uluslararası sorumluluk anlayışını beraberinde getiren R2P doktrini, askeri müdahale yolu ile tepki verme seçeneğini ise ancak şu altı kriter karşılandığında meşru bir hareket tarzı olarak değerlendirmiştir.²²

i. Haklı Neden (Just Cause): Devletin vatandaşlarını kitlesel hayat kayıplarından ve etnik temizlikten korumaması ya da koruyamaması.

ii. Doğru Amaç (Right Intention): Kitlesel mezalimlerin önlenmesi ve hakları ihlal edilen kişilerin ıstıraplarının sona erdirilmesi.

iii. Son Çare (Last Resort): Tüm barışçıl yolların tüketilmesinden sonra son çare olarak askeri müdahaleye başvurulması.

vi. Orantılı Yöntemler (Proportional Means): Askeri yöntemlerin yoğunluk, kapsam ve süresinin amaçlara ulaşmak için gerekli olduğu ölçüde uygulanması.

20 "United Nations Millennium Declaration", *Resolution adopted by the General Assembly, A/RES/55/2*, 18 Eylül 2000.

21 Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; The International Commission on Intervention and State Sovereignty, *The Responsibility to Protect*, (Ottawa: IDRC, 2011).

22 The International Commission on Intervention and State Sovereignty, *The Responsibility to Protect*, ss. 32-38, paras. 4.15 - 4.42.

v. Makul Başarı Beklentisi (*Reasonable Prospects*): Müdahalenin doğura-
cağı muhtemel olumsuz sonuçların, hareketsiz kalınması durumunda ortaya
çıkabilecek olumsuzluklardan daha az olması beklentisi.

vi. Doğru Otorite (*Right Authority*): Askeri müdahale için yetkili organ
kararının bulunması. Askeri müdahaleye yetki verecek meşru otoritenin
BMGK olduğunu belirten rapor, BMGK'nın sorumluluğunu veto nedeniyle
yerine getiremediği durumlarda, BM Genel Kurulu'nun veya bölgesel örgütle-
rin kararı ile de müdahalenin gerçekleştirilebileceğini ifade etmiştir.

ICISS'in raporu, BM'den geniş destek görmüştür. Doktrin, BM Genel Sek-
reteri Kofi Annan'ın düzenlediği Tehditler, Meydan Okumalar ve Değişim
Yüksek Paneli'nin Aralık 2004'te yayınlanan "Daha Güvenli Bir Dünya: Bizim
Ortak Sorumluluğumuz" adlı Nihai Raporu'nda geniş yer bulmuştur. Koruma
sorumluluğunu, gelişmekte olan bir norm olarak nitelendiren rapor, egemen
devletlerin soykırım ve diğer geniş çaplı katliam, etnik temizlik ve diğer ciddi
uluslararası insancıl hukuk ihlallerini önleyememesi ya da önlemede isteksiz
olması durumunda, uluslararası toplumun son çare olarak BMGK yetkisi ile
bir askeri müdahale gerçekleştirme yükümlülüğünün olduğunu teyit etmiş-
tir.²³ Takip eden sene, BM Genel Sekreteri Kofi Annan, "Geniş Özgürlük" adlı
raporunda uluslararası toplumu koruma sorumluluğunu benimsemeye ve ih-
tiyaç olduğunda bu norma dayanarak harekete geçmeye çağırmıştır.²⁴ Rapo-
run yayınlanmasından birkaç ay sonra koruma sorumluluğunun BM Dünya
Zirvesi'nde devlet ve hükümet başkanları tarafından oy birliğiyle kabul edil-
mesi, koruma sorumluluğu normunun yaygınlaşmasında kritik rol oynamıştır.

BM'ye üye devletler resmi olarak, her devletin vatandaşlarını soykırım, sa-
vaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlardan koruma sorumluluğu
olduğunu ve bir devletin bu sorumluluğu yerine getirmede aşikâr bir şekilde
başarısız kaldığı durumlarda, uluslararası toplumun, bu tehditler altında olan
insanlara karşı koruma sorumluluğuna sahip olduğunu 24 Ekim 2005 tarihli
BM Dünya Zirvesi Sonuç Kararı'nda kabul etmiştir.²⁵

---

23 "A More Secure World: Our Shared Responsibility", *UN General Assembly, Report of the High-Level Panel on Threats, Challenges and Change*, A/59/565, 2 Aralık 2004, s. 61, para. 203.

24 "In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All", *UN General Assembly, Report of the Secretary-General*, A/59/2005, 21 Mart 2005, s. 35, para. 135.

25 "2005 World Summit Outcome", *Resolution adopted by UN General Assembly*, A/RES/60/1, 24 Ekim 2005, s. 30. Belgedeki ilgili bölümlerin orijinal metinleri aşağıdaki gibidir:
Para 138: "Each individual State has the responsibility to protect its populations from

Koruma sorumluluğunun BM Genel Zirvesi'nde üye devletlerce kabul edilmesi, bir normun ortaya çıkışından sonra belirli sayıda devletlerin normu benimsemeleri yoluyla normun geniş yaygınlık kazanmaya başladığı, normun yaşam döngüsünde ilk safhadan ikinci safhaya geçilmesini sağlayan 'dönüm noktası'nı ifade etmektedir. Fakat BM Genel Kurulu'nda kabul edilen norm, doktrine karşı çıkan ve doktrini destekleyen devletler arasındaki uzlaşmayı yansıtan 'hafif koruma sorumluluğu' normu olarak değerlendirilebilir.²⁶ Bunun nedeni, ICISS'in raporundan farklı olarak, Zirve Belgesi'nin, doktrinin uygulama sahasını dört spesifik suç türü ile sınırlandırması, BMGK'nın insani koruma amaçlı askeri müdahalelere onay vermede tek yetkili organ olduğunun altını çizmesi, doktrinin üçüncü sütununun uygulanması için gereken altı kriteri raporun dışında bırakması ve yeniden inşa etme sorumluluğunu kapsamamasıdır. ICISS raporunda, BMGK'nın onayı alınmadığında Genel Kurul'un veya bölgesel örgütlerin devreye girebileceği maddesi göz ardı edilmiş, böylece BMGK onayı R2P doktrinine dayanılarak yapılacak olan müdahalenin olmazsa olmaz şartı haline getirilmiştir. Oysaki, Kanada hükümeti ICISS'i özellikle Ruanda ve Kosova krizlerinde BMGK'nın sergilediği işlevsizlik üzerine toplamış ve ICISS de raporunda BMGK'da veto yetkisi olan daimi üyelerin, insani değerlerden daha çok küresel güç konumlarını dikkate alarak, BMGK'nın etkin hareket kabiliyetinde zafiyete yol açtıklarını vurgulamıştır.

---

genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity. This responsibility entails the prevention of such crimes, including their incitement, through appropriate and necessary means. We accept that responsibility and will act in accordance with it. The international community should, as appropriate, encourage and help States to exercise this responsibility and support the United Nations in establishing an early warning capability."

Para. 139: "The international community, through the United Nations, also has the responsibility to use appropriate diplomatic, humanitarian and other peaceful means, in accordance with Chapters VI and VIII of the Charter, to help to protect populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity. In this context, we are prepared to take collective action, in a timely and decisive manner, through the Security Council, in accordance with the Charter, including Chapter VII, on a case-by-case basis and in cooperation with relevant regional organizations as appropriate, should peaceful means be inadequate and national authorities are manifestly failing to protect their populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity. We stress the need for the General Assembly to continue consideration of the responsibility to protect populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity and its implications, bearing in mind the principles of the Charter and international law. We also intend to commit ourselves, as necessary and appropriate, to helping States build capacity to protect their populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity and to assisting those which are under stress before crises and conflicts break out."

26 Thomas G. Weiss, "Military Humanitarianism: Syria Hasn't Killed It", *The Washington Quarterly*, Cilt: 37, Sayı: 1, Bahar 2014, s. 15.

BMGK'ya, uluslararası toplumun insani krizlerde alacağı tavır ve eyleme öncülük etmesi ve karar alma mekanizmasının tıkanmaması noktasında uyarı yapan ICISS raporu, bu platformda karar alınamadığı takdirde, yukarıda da belirtildiği üzere, BM Genel Kurulu'nu ya da 'ilgili' bölgesel örgütleri insani nitelikli uluslararası müdahaleye yetki verebilecek meşru otoriteler olarak belirtmiştir.

Her ne kadar ICISS'in geliştirdiği R2P doktrini, BM bünyesinde zayıflatılarak kabul edilmiş olsa da, Ban Ki-moon, BM Genel Sekreterliğine atandıktan sonra 'norm liderliği'ni Kofi Annan'dan devralarak, R2P doktrininin uluslararası toplumda normatif kabulünü sağlamak ve normu uluslararası politikada işlevsel hale getirmek için yoğun çaba sarf etmiştir. Aralık 2007'de, uluslararası örgütler ve uluslararası barış alanlarında önemli çalışmaları olan Kolombiya Üniversitesi Profesörü Edward Luck'u koruma sorumluluğu konusunda özel danışmanı olarak atamıştır. Soykırımı Önleme Ofisi ile birlikte çalışması öngörülen R2P özel danışmanları, 2005 Dünya Zirvesi'nin Sonuç Bildirgesi'nin 138. ve 139. paragraflarında dile getirilen koruma sorumluluğunun kavramsal, siyasi ve kurumsal gelişimini sağlama ve hayata geçirme konularında görevlendirilmiştir. Buna ilişkin olarak, özel danışmanlar sahadan bilgi toplayıp analiz etmenin yanı sıra, insani krizlerin hangi şartlar altında önlenebileceği ve durdurulabileceğine yönelik sektörler arası değerlendirmeler, ortak politikalar ve kümülatif öğrenme araçları ile yeni düzenlemelerin geliştirilmesi üzerine çalışacaklardır.

Edward Luck, BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'a 12 Ocak 2009'da bu görevi ifa eden "Koruma Sorumluluğu Uygulama Raporu"nu sunmuştur.²⁷ Bu Rapor, BM Genel Kurulu'nda yoğun tartışmalara neden olmuştur. BM Dönem Başkanı Nikaragualı diplomat Miguel d'Escoto Brockmann, R2P'yi "sömürgeciliğin yeniden süslenmiş hali" olarak tanımlamış²⁸ ve konu hakkında oldukça eleştirel bir kavram notu yayınlamıştır.²⁹ 180 hükümeti temsilen toplam 94

---

27 "Implementing the Responsibility to Protect", *UN General Assembly, Report of the Secretary-General*, A/63/677, 12 Ocak 2009, para. 11.

28 "Statement by H. E. Miguel d'Escoto Brockmann, President of the United Nations General Assembly at the Opening of the 97th Session of the General Assembly on Agenda Items 44 and 107: Integrated and Coordinated Implementation of and Follow Up to the Outcomes of the Major United Nations Conferences and Summits in the Economic, Social and Related Fields", *ICRtoP*, 23 Temmuz 2009, <http://www.responsibilitytoprotect.org/PGA_dEscoto_ENG.pdf>, (Erişim Tarihi: 12 Mart 2015).

29 "Concept Note on Responsibility to Protect Populations from Genocide, War Crimes, Ethnic Cleansing and Crimes Against Humanity", *Office of the President of the General Assembly*, (Yayın tarihi bilinmiyor), <www.un.org/ga/president/63/interactive/protect/conceptnote.pdf>, (Erişim Tarihi: 12 Mart 2015).

konuşmacının söz aldığı toplantıda, çoğu konuşmacı Genel Sekreter'in raporunda koruma sorumluluğunun uygulanmasına yönelik geliştirilen adımlara güçlü desteklerini ifade ederken, Küba, Nikaragua, Ekvator, Venezuela, Zimbabve, Sudan, Suriye ve İran gibi gelişmekte olan bazı ülkelerin temsilcileri, koruma sorumluluğunu Batı emperyalizminin bir aracı olarak tanımlayarak rapora destek vermekten kaçınmıştır.³⁰ Bunun sonucunda, Rapor 14 Eylül 2009'da, ancak 67 devletin imzasıyla Genel Kurul'un 63/308 sayılı Kararı ile kabul edilmiştir.³¹ Genel Kurul tarafından benimsenen bu rapora göre R2P doktrini üç temel sütun üzerinde yükselmektedir:

i. Devletler, vatandaşlarını soykırım, savaş suçu, insanlığa karşı suçlar ve etnik temizliğe karşı korumakla birinci derecede sorumludur.

ii. Uluslararası toplumun devletlerin bu sorumluluklarını yerine getirmeye kapasitelerini arttırmak adına devletleri destekleme ve onlara yardım etme sorumluluğu bulunmaktadır.

iii. Uluslararası toplumun, devletin koruma sorumluluğunu yerine getirememesi veya isteksiz davranması halinde, kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere, uluslararası hukukun kendisine tanıdığı yaptırım mekanizmalarını zamanında ve kararlı bir şekilde harekete geçirme sorumluluğu vardır.

Koruma sorumluluğu kapsamında yer alan suçlar aynı zamanda Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) Statüsü'nde ve birçok bölgesel ve uluslararası sözleşmede de yer alan ve işlenmesi halinde evrensel yargı yetkisi doğuracak uluslararası suçlardandır.³² Dolayısıyla, koruma sorumluluğunun ilk sütununu oluşturan, devletlerin insanlığa karşı suç, etnik temizlik, savaş suçu ve soykırım suçu işlememe yükümlülüğünün mevcut uluslararası hukuk kurallarına dayandığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte, diğer sütunlar için uluslararası hukuk kuralı oluşturduklarını söylemek zor olmakla birlikte gelişmekte olan hukuk normlarının varlığından söz edilebilir.

BM Genel Sekreterliği R2P normunun hayata geçirilmesini sağlayabilmek adına daha sonra beş rapor daha hazırlamıştır. Bu raporlar, erken uyarı kabili-

30 Devletlerin konuya ilişkin tutumları ve deklarasyonları için bkz.; "More Than 40 Delegates Express Strong Skepticism, Full Support As General Assembly Continues Debate On Responsibility To Protect", *UN Press Release*, GA/10849, 24 Temmuz 2009.

31 "The Responsibility to Protect", *Resolution adopted by the General Assembly*, A/RES/63/308, 7 Ekim 2009.

32 Ülkü Halatçı Ulusoy, "Uluslararası Hukuk Açısından Libya ve Suriye Örneğinde Koruma Sorumluluğu", *TAAD*, Cilt: 4, Sayı: 14, 2013, s. 276.

yeti (2010)³³, bölgesel örgütlerle işbirliği (2011)³⁴, zamanında ve kararlı tepkinin nasıl verileceği (2012)³⁵, önleme (2013)³⁶ ve uluslararası yardımın nasıl en etkin şekilde kullanılabileceği (2014)³⁷ gibi konular üzerinde durmuştur.

BM Antlaşması'nın VII. Bölümü kapsamında uluslararası hukuk bakımından bağlayıcı nitelikte karar alma yetkisi bulunan BMGK ise, koruma sorumluluğuna ilk defa 28 Nisan 2006'da kabul ettiği 1674 sayılı Silahlı Çatışmalarda Sivillerin Korunması Kararı'nda atıfta bulunmuştur. Cezayir, Brezilya, Çin, Filipinler ve Rusya'nın çekincelerinden dolayı altı ay süren yoğun tartışmalardan sonra benimsenen bu karar, 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nin 138. ve 139. paragraflarındaki hükümleri onaylamış ve devam eden barış operasyonlarında sivillerin korunmasına yönelik önemli bir operasyonel taahhütte bulunmuştur.³⁸ Bu karar, BMGK'nın 11 Kasım 2009'da, sivillerin korunmasına yönelik oy birliği ile kabul ettiği 1894 sayılı Kararı ile de teyit edilmiştir.³⁹ BMGK'nın Dünya Zirvesi Sonuç Bildirgesi'ndeki koruma sorumluluğu ile ilgili paragrafları onaylamasının hukuki önemi BM Antlaşması'nın 25. maddesinden ileri gelmektedir. Buna göre, BM üyeleri BM Antlaşması gereğince, BMGK'nın kararlarını uygulamakla yükümlüdürler. BMGK'nın 1674 Sayılı Kararı her ne kadar üye devletlere R2P'yi uygulama zorunluluğu getirmese de, birçok gözlemciye göre bu adım R2P'nin süregiden yasalasma sürecinde önemli bir aşamadır.⁴⁰

Her ne kadar BM ve BMGK tarafından doktrinin benimsenmesi, normun uluslararası toplumda yaygınlaşmasını sağlamış olsa da, BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'un da belirttiği gibi, R2P doktrini uluslararası politikada rüştü-

---

33 "Early Warning, Assessment and the Responsibility to Protect", *UN General Assembly, Report of the Secretary-General*, A/64/864, 14 Temmuz 2010.

34 "The Role of Regional and Subregional Arrangements in Implementing the Responsibility to Protect", *UN General Assembly, Report of the Secretary-General*, A/65/877, 28 Haziran 2011.

35 "Responsibility to Protect: Timely and Decisive Response", *UN General Assembly, Report of the Secretary-General*, A/66/874, 25 Temmuz 2012.

36 "Responsibility to Protect: State Responsibility and Prevention", *UN General Assembly, Report of the Secretary-General*, A/67/929-S/2013/399, 9 Temmuz 2013.

37 "Fulfilling Our Collective Responsibility: International Assistance and the Responsibility to Protect", *UN General Assembly, Report of the Secretary-General*, A/68/947, 11 Temmuz 2014.

38 "Security Council Resolution 1674 (2006) on Protection of Civilians in Armed Conflict", *UN Security Council*, S/RES/167, 28 Nisan 2006.

39 "Security Council Resolution 1894 (2009) on the Protection of Civilians in Armed Conflict", *UN Security Council*, S/RES/1894, 11 Kasım 2009.

40 William W. Burke-White, "Adoption of the Responsibility to Protect", s. 30.

nü Libya krizi ile ispatlamıştır.⁴¹ R2P, 'güçlü ve canlanan yeni bir norm' olarak Libya krizinde dünyanın ve BMGK'nın tepkisini şekillendirmiş, hatta, Ramesh Thakur'a göre oyun değiştirici bir rol oynamıştır.⁴² Çalışmanın bir sonraki bölümü, uluslararası toplumun Libya'ya yönelik politikasını inceleyecek, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) tarafından gerçekleştirilen bu müdahalenin R2P'nin uygulanmasına yönelik negatif bir referans oluşturarak BMGK'nın Suriye krizinde etkin bir rol oynamasını engellediğini öne sürecektir.

Yol Gösterici Norm olarak Koruma Sorumluluğu ve Libya Müdahalesi

Libya'daki iç çatışmanın, Bingazi'nin Şubat 2011'de isyancılar tarafından ele geçirilmesiyle alevlenmesinin ardından uluslararası toplumun etkin ve hızlı bir şekilde harekete geçmesi koruma sorumluluğu normunun işlevselliğinin ve içselleştirilmesinin bir yansıması olarak görülmüştür. ⁴³ Bingazi'de iç çatışmanın alevlenmesinin ardından birçok uluslararası örgüt hızla harekete geçerek Libya'daki durumu kınamıştır. Arap Ligi ve BMGK 22 Şubat'ta, Avrupa Birliği (AB) 24 Şubat'ta, NATO ise 25 Şubat'ta Libya'daki durumu kınayan bildirimler yayınlamışlardır. 22 Şubat'ta BM İnsan Hakları Komisyonu Yüksek Temsilcisi Navi Pillay'ın, Libya'da insanlığa karşı işlenen suçları kınamasının ardından, ertesi gün BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon, Libya hükümetine tehlike altında olan sivilleri koruma sorumluluğu olduğunu hatırlatmış, 25 Şubat'ta ise BM İnsan Hakları Konseyi, Libya Araştırma Uluslararası Komisyonu kurulmasına karar vermiştir.⁴⁴

Diğer birçok uluslararası örgüt gibi BMGK da Libya rejiminin Bingazi'de yaşanan ayaklanmayı şiddetle bastırması üzerine hızla harekete geçmiş ve

41 "Responsibility to Protect' Came of Age in 2011, Secretary-General Tells Conference, Stressing Need to Prevent Conflict before It Breaks Out", *UN Press Release*, SG/SM/14068, 18 Ocak 2012.

42 Ramesh Thakur, "Rebalancing interests in the shifting global order: R2P was the game-changer in the decision to impose a no-fly zone", *Canberra Times*, 22 Mart 2011.

43 Alex J. Bellamy ve Paul D. Williams, "The new politics of protection? Cote d'Ivoire, Libya and the responsibility to protect", *International Affairs*, Cilt: 87, Sayı: 4, 2011, ss. 825-850; Alex Stark, "Interview: The R2P Balance Sheet After Libya", Gareth Evans ile mülakat, içinde Alex Stark (Der.), *The Responsibility to Protect: Challenges & opportunities in light of the Libyan intervention*, (Bristol: E-international Relations, Kasım 2011), ss. 34-42.

44 "Human Rights Council passes resolution on Libya in Special Session", *Office of the High Commissioner for Human Rights, OHCHR Press Release*, 25 Şubat 2011, <<http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=10768&LangID=E>>, (Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2015).

26 Şubat'ta 1970 sayılı Kararı oy birliğiyle kabul etmiştir. Bu karar uyarınca, Libya'ya yönelik silah ambargosu ve seyahat yasağı getirilmiş, ülkenin yurtdışındaki mal varlıklarının dondurulması, BM üyeliğinin askıya alınması ve rejimin UCM'ye sevk edilmesi kararlaştırılmıştır.⁴⁵

Kaddafi rejiminin şiddet eylemlerine son vermemesi ve Arap Ligi'nin 12 Mart'ta BMGK'yı Libya hava sahasını uçuşa yasak bölge ilan etmeye çağırması üzerine, BMGK ilk defa koruma sorumluluğuna dayanarak topraklarında etkili kontrole sahip bir devlete karşı askeri güç kullanılmasını kararlaştırmıştır. Her ne kadar, BMGK ilk kez 31 Ağustos 2006'da kabul edilen 1706 sayılı Karar'da⁴⁶, Sudan'ın kuzeydoğusunda yer alan Darfur Bölgesi'ndeki silahlı çatışmada sivillerin korunması gerekçesi ile koruma sorumluluğu doktrinine atıfta bulunarak, BM Barışı Koruma Güçleri'nin bölgeye konuşlandırılmasına karar vermiş olsa da, bu kararın uygulanmasını Sudan yönetiminin kabul etmesi şartına bağlayarak, askeri müdahalenin önünü fiilen kapatmıştır.⁴⁷ Oysaki, Konsey Libya'ya yönelik 17 Mart 2011 tarihinde benimsediği 1973 sayılı Karar'da tehdit altındaki sivilleri korumak amacıyla devletlere, askeri müdahale de dahil olmak üzere "gerekli tüm tedbirlerin alınması" yetkisini vermiştir. Öncülüğünü İngiltere, Fransa ve ABD'nin yaptığı tasarı, BMGK üyelerinin 10'unun olumlu, 5'inin de çekimser oyuyla kabul edilmiştir.⁴⁸ Müzakere sürecinde İngiliz ve Fransız diplomatların mikro-düzeydeki başarılı diplomatik faaliyetleri kadar, bölgesel örgütlerin ve BMGK geçici üyesi Lübnan'ın daha kararlı bir BMGK cevabını desteklemeleri, BRIC(S) ülkelerinin çekimser kalarak Kararı veto etmemelerinde önemli rol oynamıştır.⁴⁹

---

45 "In Swift, Decisive Action, Security Council Imposes Tough Measures on Libyan Regime, Adopting Resolution 1970 in Wake of Crackdown on Protesters", *UN Press Release, SC/10187/REV.1*, 26 Şubat 2011, <<http://www.un.org/press/en/2011/sc10187.doc.htm>>, (Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2015).

46 "Security Council Resolution 1706 (2006)", *UN Security Council, S/RES/1706*, 31 Ağustos 2006.

47 1674 Sayılı Karar'a dayanılarak benimsenen bu karar, Rusya, Çin ve Katar'ın çekimser oylarıyla oy çokluğu ile kabul edilmiştir. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Funda Keskin, "Darfur: Koruma Yükümlülüğü ve İnsancıl Müdahale Kavramları Çerçevesinde Bir İnceleme" *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 6, Sayı: 21, Bahar 2009, ss. 67-88.

48 UN Security Council, 6491st Meeting, 26 Şubat 2011; UN Security Council, 6498th Meeting, 17 Mart 2011.

49 Diğer bir çekimser oy kullanan ülke Almanya'dır. Libya müdahalesi öncesi gerçekleştirilen müzakerelerde mikro-düzeydeki diplomatik dinamiklerin ve bölgesel çağrılarının şüpheli

1973 sayılı Karar'ın kabulünden iki gün sonra, 19 Mart'ta, Paris'teki görüşmelerde, Libya'da sivilleri korumak ve uçuşa kapalı bölge kurmak için Fransız, İngiliz ve Amerikan güçlerinin katılacağı "Şafak Yolculuğu Operasyonu" adı verilen askeri bir müdahale kararı alınmıştır. Ticari ve stratejik çıkarlarından ötürü Türkiye, Karar'ı ancak 24 Mart'ta onaylamış; bunun üzerine NATO aynı gün Libya operasyonuna başlamıştır.⁵⁰ 1973 sayılı Karar'ın alınmasından iki hafta gibi kısa bir süre sonra harekete geçen NATO, yine altı ay gibi kısa bir süre içerisinde operasyonu tamamlamıştır. Kaddafi rejiminin Ağustos 2011'de devrilmesinden sonra R2P'nin *yeniden inşa* boyutu BM Güvenlik Konseyi'nin 16 Eylül 2011'de 2009 sayılı Kararı ile Libya'da BM Destek Misyonu'nun (UNSMIL) kurulmasıyla aktif hale gelmiştir.⁵¹

Paul Williams'ın "kitlesel şiddetlere tepki vermeye hazır daha insancıl bir dünyanın doğuşunu müjdelediğini" öne sürdüğü 1973 sayılı Karar'ın NATO tarafından uygulanması bu iyimser değerlendirmeleri boşa çıkarmış ve Konsey'in daimi üyeleri arasında R2P doktrininin nasıl yorumlanması ve uygulanması gerektiğine dair görüş ayrılıklarını keskinleştirmiştir.⁵² 1973 sayılı Karar'a çekimsiz kalan Rusya⁵³, Çin⁵⁴, Brezilya⁵⁵, Hindistan⁵⁶ gibi BRIC(S)

---

devletlerin oy verme davranışını nasıl etkilediği konusunda bkz.; Rebecca Adler-Nissen ve Vincent Pouliot, "Power in Practice: Negotiating the International Intervention in Libya", *European Journal of International Relations*, Cilt: 20, Sayı: 4, 2014, ss. 889-911 .

50 Rebecca Adler-Nissen ve Vincent Pouliot, "Power in Practice: Negotiating the International Intervention in Libya", s. 906.

51 Bu karar ile Libya'ya yönelik silah ambargosu kaldırılarak, güvenlik amacıyla silah transferine izin verilmiş ve mal varlıkları serbest bırakılmıştır.

52 Lloyd Axworthy, "In Libya, We Move Toward a More Humane World", *Globe and Mail*, 23 Ağustos 2011; Paul Heinbecker, "Plenty of Credit to go Around in Gadhafi's Fall", *Montreal Gazette*, 23 Ağustos 2011; Paul Williams, "The Road to Humanitarian War in Libya", *Global Responsibility to Protect*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2011, s. 249; Paul D. Williams ve Alex J. Bellamy, "Principles, Politics, and Prudence: Libya, the Responsibility to Protect, and the Use of Military Force", *Global Governance*, Cilt: 18, 2012, ss. 273-297; Rachel Gerber, "Beyond Libya: A World Ready to Respond to Mass Violence", *The Stanley Foundation*, Eylül 2011.

53 Xymena Kurowska, "Multipolarity as Resistance to Liberal Norms: Russia's Position on Responsibility to Protect", *Conflict, Security & Development*, Cilt: 14, Sayı: 4, 2014, ss. 489-508.

54 Tiewa Liu ve Haibin Zhang, "Debates in China about the Responsibility to Protect as a Developing International Norm: a General Assessment", *Conflict, Security & Development*, Cilt: 14, Sayı: 4, 2014, ss. 403-427.

55 Oliver Stuenkel ve Marcos Tourinho, "Regulating Intervention: Brazil and the Responsibility to Protect", *Conflict, Security & Development*, Cilt: 14, Sayı: 4, 2014, ss. 379-402.

56 Madhan Mohan Jaganathan ve Gerrit Kurtz, "Singing the Tune of Sovereignty? India and the Responsibility to Protect", *Conflict, Security & Development*, Cilt: 14, Sayı: 4, 2014, ss. 461-487.

devletleri, NATO'yu Libya'da sivilleri koruma misyonundan ayrılarak yetkilerini geniş yorumladığı ve operasyonun amacını sivilleri korumaktan rejim değişikliğine kaydıracağı için sık sık eleştirmiştir.⁵⁷ NATO'nun ciddi olabilecek ateşkes önerilerini dikkate almaması, sivillere risk oluşturmayan ve kaçmakta olan personele ve Kaddafi'nin yakınlarının yaşadığı üs gibi askeri açıdan önem taşımayan mekanlara müdahalede bulunması ve açık silah ambargosunu göz ardı edip, hızla bir iç savaşa dönüşen çatışmada tarafsızlığını yitirerek muhalif cephenin yanında yer alması, bu eleştiri ve endişelerin kaynağını oluşturmuştur. Koalisyon güçleri, kısa sürede etkili bir sonuç almak için bu yöntemi kullanmak zorunda olduklarını savunsalar da, asıl eleştirilen konu, NATO'nun hareket tarzının müdahale esnasında BMGK'da tartışılmamış ve üyelere değerlendirme yapmaları için bilgi ve fırsat sunulmamış olmasıdır.

Libya müdahalesi sırasında yapılan hatalar⁵⁸ uluslararası toplumun, özellikle de bu hataları sık sık gündeme getiren BRIC(S) devletlerinin, koruma sorumluluğu normunun uygulanmasına yönelik endişelerini arttırmış ve Suriye'ye yönelik karar tasarılarına şüphe ile yaklaşmalarına neden olmuştur.⁵⁹ Bir başka şekilde ifade etmek gerekirse, Ramesh Thakur'un dile getirdiği gibi "Suriyeli-ler, NATO'nun Libya'daki aşırılıklarının maliyetini ödemişlerdir"⁶⁰

Suriye Krizi ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Paralize Olması

Suriye'deki kriz, 15 Mart 2011'de Esad rejiminin ülkenin güneyindeki Dara şehrinde kontrolden çıkan silahlı ayaklanmayı orduyu ülke boyunca konuşturarak şiddetle bastırmaya çalışması ile alevlenmiştir. Suriye'deki iç çatışmanın başlamasından üç ay sonra, 21 Haziran 2011'de BM'nin Soykırımı Önleme ve Koruma Sorumluluğu Ortak Ofisi, ihlallerin boyutu ve vahameti göz önünde bulundurulduğunda insanlığa karşı suç olarak değerlendirilebileceğine yönelik bir bildiri yayınlamıştır.⁶¹ BM İnsan Hakları Konseyi "yargısız

---

57 Justin Morris, "Libya and Syria: R2P and the Spectre of the Swinging Pendulum", ss. 1265-1283.

58 NATO'nun Libya operasyonun ve yapılan hataların değerlendirilmesi için bkz.; Alan J. Kuperman, "A Model Humanitarian Intervention?: Reassessing NATO's Libya Campaign", *International Security*, Cilt: 38, Sayı:1, 2013, ss. 105-136.

59 Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Nathalie Tocci, "On Power and Norms: Libya, Syria, and the Responsibility to Protect", *Transatlantic Academy Paper Series*, Sayı: 2, 25 Nisan 2014.

60 Ramesh Thakur, "R2P after Libya and Syria: Engaging Emerging Powers", *The Washington Quarterly*, Cilt: 36, Sayı: 2, 2013, s. 70.

61 "Special Advisers of the United Nations Secretary-General on the Prevention of Genocide, Francis Deng, and on the Responsibility to Protect, Edward Luck, on the situation in Syria", *UN Press Release*, 21 Temmuz 2011.

infaz, keyfi tutuklama, şüpheli ortadan kaybolma, işkence ve cinsel şiddet ve çocuk haklarının ihlali” bulgularına işaret eden Bağımsız İnceleme Komisyonu Raporu’nu 29 Kasım 2011’de yayınlamıştır.⁶² Bundan birkaç gün sonra, 2 Aralık 2011’de BM İnsan Hakları Konseyi “Suriye otoritelerinin devam eden yaygın, sistematik ve ağır insan hakları ihlallerini şiddetle kınayan”, ve Suriye rejimine “vatandaşlarını koruma sorumluluğu olduğunu” hatırlatan ilk bildirisini yayınlamıştır.⁶³ Bu makalenin yazıldığı 2015’in baharına kadar bunu aynı yönde 13’ten fazla bildiri takip etmiştir.⁶⁴

Arap Ligi, 12 Kasım 2011’de Suriye’yi üyelikten çıkarmış⁶⁵, 16 Kasım’da ekonomik yaptırımlar uygulamaya başlamış⁶⁶ ve bir barış planı önererek 19 Aralık’ta bölgeye insan hakları gözlemcilerini göndermiştir. BM Genel Kurulu’nun Arap Ligi’nin barış önerisini 14 Şubat 2012’de üçte iki çoğunlukla kabul etmesinin ardından Kurul, 16 Şubat’ta, üyelerinin büyük bir çoğunluğunun kabulü ile (137 kabul, 12 ret, 17 çekimser), Suriye’de devam eden yaygın ve sistematik insan hakları ihlallerini kınamış ve şiddetin acil olarak sona erdirilmesini talep etmiştir. Takip eden üç kararda, Genel Kurul çok daha büyük bir çoğunlukla, Esad’ın kitlesel mezalimini kınamış ve Esad’ı istifaya davet etmiştir.

Koruma sorumluluğu doktrini her ne kadar uluslararası toplumun büyük bir kısmının Suriye’ye yönelik tutum ve politikalarını şekillendirmede önemli bir rol oynamışsa da, uluslararası hukuka göre bağlayıcı bir karar alma yetkisine sahip tek organ olan BMGK, Suriye krizinin başladığı Mart 2011’den Mart 2015’e kadar geçen dört yıllık süre zarfında gündemine gelen Suriye’ye yönelik koruma sorumluluğu doktrininin işletilmesini öngören tasarıları, Rusya ve Çin’in vetoları yüzünden karara bağlayamamıştır.

BMGK’da Suriye’ye yönelik çekimser ilk tavır, Suriye’deki ayaklanmadan altı ay sonra 4 Ekim 2011’de Avrupa’dan gelmiştir. Fransa, Almanya, Portekiz ve İngiltere tarafından sunulan “Suriyeli yetkililerin uyguladığı ağır ve sistematik insan hakları ihlallerini ve sivillere karşı güç kullanımını şiddetle kınayan” ve mezalimin sorumlularının UCM’ye sevkini içeren tasarısı, Çin

---

62 “Report of the Independent International Commission of Enquiry on the Syrian Arab Republic”, *UN Human Rights Council*, A/HRC/S-17/2/Add.1, 23 Kasım 2011.

63 Karar, 37 kabul, 4 ret ve 6 çekimser oyla kabul edilmiştir.

64 İlgili tasarılar şu adresten ulaşılabilir: <<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/IICI/Syria/Pages/IndependentInternationalCommission.aspx>>

65 “Arab League Votes to Suspend Syria Over Crackdown”, *The New York Times*, 12 Kasım 2011.

66 “Isolating Syria, Arab League Imposes Broad Sanctions”, *The New York Times*, 27 Kasım 2011.

ve Rusya tarafından veto edilmiştir. BMGK'nın geçici üyesi olan üç BRIC(S) ülkesi, Brezilya, Hindistan ve Güney Afrika ise zor kullanımı içermeyen bu tasarıya çekimser kalmıştır. Çatışmanın erken evrelerinde alınacak böyle bir kararın, Suriye rejimine UCM'nin önünde hesap verme yükümlülüğünü getirerek şiddetin büyümesini önleyeceğini öne süren liberal enternasyonalistler, BMGK'nın bu şekilde paralize edilmesini şiddetle eleştirmişlerdir. Nitekim, BMGK'nın önüne bu tasarı geldiğinde, iki bin yedi yüz Suriyeli hayatını kaybetmiş iken, krizin dördüncü yılı olan 16 Mart 2015'de bu sayı neredeyse 9 kat artarak iki yüz yirmi bini aşmıştır.⁶⁷

BMGK, Suriye'ye yönelik ikinci başarısız karar alma deneyimini 4 Şubat 2012'de yaşamıştır. Fas tarafından gündeme getirilen karar tasarısı, Suriye'de bir milli birlik hükümeti kurularak siyasi bir geçiş süreci uygulamayı öngörmüştür. BRIC(S) ülkelerinin endişelerini karşılamak için kuvvet kullanma tedbirlerini gündeme almayan tasarı, Hindistan ve Güney Afrika'nın desteğini almasına rağmen, Rusya ve Çin'in vetoları ile karşılaşmıştır.

Bundan sonra kısa süreli bir uluslararası konsensüs oluşmuş ve 23 Şubat 2012'de BMGK ve Arap Ligi ortak özel elçi olarak Kofi Annan'ı atamıştır.⁶⁸ Annan'ın şiddeti durdurmak için hazırladığı altı maddelik plan Suriye rejimi ve BMGK tarafından oy birliği ile 14 Nisan 2012'de kabul edilmiş ve bu plan uyarınca hassas ateşkesi gözetmek için 30 silahsız gözlemci bölgeye gönderilmiştir.⁶⁹ Bunu Rusya'nın masaya getirdiği ve BMGK tarafından 21 Nisan'da kabul edilen 2043 sayılı Karar takip etmiştir.⁷⁰ Bu Karar ile 90 günlük bir BM Gözlemcisi Misyonu'nun (UNSMIS) Suriye'de ateşkesi gözlemlemesi için gönderilmesi kararlaştırılmış, fakat Mayıs 2012'de tarafların tekrar savaşmaya başlamasıyla, her iki karar da fiilen başarısızlığa uğramıştır. UNSMIS'in yetkisini arttırması ve Suriye rejiminin altı maddelik plana uymaması halinde yaptırım uygulama tehdidi içeren BMGK Tasarısı 19 Temmuz 2012'de,

---

67 "Secretary-General's Remarks at United Nations University Symposium on the 70th anniversary of the United Nations, Tokyo", *UN*, 16 Mart 2015, <<http://www.un.org/sg/statements/index.asp?nid=8462>>, (Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2015).

68 "Kofi Annan Appointed Joint Special Envoy of United Nations, League of Arab States on Syrian Crisis", *UN Press Release*, SG/SM/14124, 23 Şubat 2012.

69 "Security Council Resolution 2042 (2012) on Authorization of the Deployment of an Advance Team of up to 30 Unarmed Military Observers to the Syrian Arab Republic", *UN Security Council*, S/RES/2042, 14 Nisan 2012.

70 "Security Council Resolution 2043 (2012) on the Establishment of a UN Supervision Mission in the Syrian Arab Republic (UNSMIS)", *UN Security Council*, S/RES/2043, 21 Nisan 2012.

Hindistan'ın olumlu oyuna rağmen, Rusya ve Çin tarafından bir kez daha veto edilmiştir.⁷¹ Tasarıya Pakistan ve Güney Afrika ise çekimser kalmıştır.⁷²

Rejimin 21 Ağustos 2013 tarihinde Şam'ın kırsal bölgelerine yönelik olarak düzenlediği saldırılarda kimyasal silah kullanması üzerine iki buçuk yıl süren çözümsüzlük süreci sona ermiş ve Eylül 2013'te BMGK tarafından benimsenen 2118 sayılı Karar ile Suriye'deki kimyasal silahların imhası konusunda karar alınmıştır.⁷³ Kimyasal silah anlaşmasının kabul edilmesi Suriye'deki taraflar arasındaki görüşmelerin 22-31 Ocak ve 10-15 Şubat 2014 tarihlerinde Cenevre'de BM ve Arap Ligi Suriye Ortak Özel Temsilcisi Lakhdar Brahimi arabuluculuğunda başlamasını sağlamıştır. İnsani koridor da dahil olmak üzere hiçbir konuda anlaşmaya varılamayan Cenevre görüşmeleri başarısızlıkla sonuçlansa da New York'taki diplomatik hareketlilik bu görüşmelerden sonra artarak devam etmiştir. 22 Şubat 2014 tarihinde BMGK tarafından oy birliği ile kabul edilen 2139 sayılı Karar, El Kaide ile bağlantılı terörün yükselmesini kınarken, öncelikle Suriye otoriteleri olmak üzere tüm tarafları, şiddeti derhal sona erdirmeye ve BM insani örgütlerine erişim sağlamaya çağırmıştır. BM Genel Sekreteri bu Kararın uygulanması hakkındaki ilk raporunu 24 Mart'ta BMGK'ya sunmuştur. Rapor, hükümet ve muhalefeti şiddeti tırmandırdıkları ve milyonlarca Suriyeli'ye yapılacak insani yardımı engellediklerinden dolayı eleştirmiştir. Bunun üzerine Suriye'deki durumun UCM'ye sevk edilmesini öngören BMGK tasarısı, 22 Mayıs 2014'te Rusya ve Çin'in vetosuyla karşılaşılarak karara bağlanamamıştır.⁷⁴ Bu, Çin ve Rusya'nın Suriye'ye yaptırım uygulanmasına yönelik veto ettiği dördüncü BMGK tasarısı olmuştur.

Suriye krizinin patlak verdiği 2011 baharından beri, iki yüz yirmi binden fazla kişi hayatını kaybetmiş, yedi milyon altı yüz bin insan yerlerinden edilmiş, üç milyon iki yüz bin kişi de mülteci veya sığınmacı statüsünde komşu

---

71 "Security Council Fails to Adopt Draft Resolution on Syria That Would Have Threatened Sanctions, Due to Negative Votes of China, Russian Federation", *UN Press Release*, SC/10714, 19 Temmuz 2012.

72 "Security Council Fails to Adopt Draft Resolution on Syria That Would Have Threatened Sanctions, Due to Negative Votes of China, Russian Federation", *UN Press Release*, SC/10714, 19 Temmuz 2012.

73 "Security Council Requires Scheduled Destruction of Syria's Chemical Weapons, Unanimously Adopting Resolution 2118 (2013)", *UN Press Release*, SC/11135, 27 Eylül 2013.

74 "Draft Resolution Referring Syrian Conflict to the International Criminal Court", *UN Security Council*, S/PV.7180, 22 Mayıs 2014, <<http://harvardlawreview.org/2015/01/u-n-scor-69th-sess-7180th-mtg-at-4-u-n-doc-spv-7180-may-22-2014/>>, (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2015).

ülkelere sığınmıştır.⁷⁵ BM'nin bugüne kadar şahit olduğu en yüksek kitlesel yerinden edilme ve mülteci akını vakasını oluşturan Suriye krizine, BMGK'nın etkin ve hızlı bir şekilde müdahale edememesi, birçok gözlemcinin koruma sorumluluğu normunun 'orta-yaş krizi'ne yakalandığı yönünde değerlendirmelerde bulunmasına yol açmıştır.⁷⁶

Şüphecilerin dile getirdiği gibi R2P uluslararası bir norm olarak geçerliliğini ve işlevselliğini gerçekten yitirmiş midir? Aşağıdaki bölüm, BMGK'nın Suriye politikasının şekillenmesinde her ne kadar jeopolitik çıkarlar belirleyici olmuş olsa da, R2P'nin uluslararası bir norm olarak önem ve işlevselliğini koruduğunu savunacaktır.

Koruma Sorumluluğunun Sonu mu?

R2P normu BMGK'nın Suriye politikasına ilişkin tutumunda sınırlı etkide bulunmuş olsa da, en az üç temel nedenden ötürü, R2P uluslararası hukukun bağlayıcı olmayan nitelikte bir normu olarak geçerliliğini korumaktadır.⁷⁷ Öncelikle belirtmek gerekir ki, Suriye'ye yönelik askeri bir müdahalenin yapılması, R2P normunun işlevsizliğinden değil, Suriye vakasının kendine özgü jeopolitik komplikasyonlarından kaynaklanmaktadır. 2005 Sonuç Bildirgesi'nde belirtildiği gibi askeri güç kullanımı, vaka bazında verilecek bir karardır. Suriye vakasındaki iç çatışmanın ve muhaliflerin yapısının nitelik olarak Libya'dan farklı olduğu ve bu yüzden Suriye'de gerçekleştirilecek askeri bir müdahalenin faydadan çok zarar getireceği birçok uluslararası ilişkiler uzmanı tarafından

75 Syrian Regional Refugee Response Portal, *UNCHR*, <<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>>, (Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2015).

76 Kim R. Holmes, "The Failure of an Idea", *The Washington Times*, 21 Mart 2012; Justin Morris, "Libya and Syria: R2P and the Spectre of the Swinging Pendulum", ss. 1265–1283; David Rieff, "R2P, R.I.P.", *The New York Times*; Mohammed Nuruzzaman, "The "Responsibility to Protect" Doctrine: Revived in Libya, Buried in Syria", *Insight Turkey*, Cilt: 15, Sayı: 2, 2013, s. 65; Roland Paris, "The 'Responsibility to Protect' and the Structural Problems of Preventive Humanitarian Intervention", *International Peacekeeping*, Cilt: 21, Sayı: 5, 2014, ss. 569-603; Zack Beauchamp, "Syria's Crisis and the Future of R2P", *Foreign Policy*, 16 Mart 2012.

77 Gareth Evans, "R2P down but not out after Libya and Syria", *Open Democracy*, 9 Eylül 2013; Ramesh Thakur, "R2P after Libya and Syria: Engaging Emerging Powers", s. 61, Ramesh Thakur, "Syria and the Responsibility to Protect", içinde Robert W. Murray ve Alasdair McKay (Der.), *Into The Eleventh Hour: R2p, Syria And Humanitarianism In Crisis*, (Bristol: E-International Relations, Ocak 2014), ss. 38-44; Thomas Weiss, "After Syria, Whither R2P?", içinde Robert W. Murray ve Alasdair McKay (Der.), *Into the Eleventh Hour: R2P, Syria and Humanitarianism in Crisis*, (Bristol: E-International Relations, Ocak 2014), ss. 34-38; Thomas Weiss, "RtoP Alive and Well after Libya", *Ethics and International Affairs*, Cilt: 25, Sayı: 3, 2011, ss. 287-292.

krizin ilk yıllarından beri dile getirilmiştir.⁷⁸ Suriye'deki muhalefetin parçalanması ve radikalleşmesi, diğer yandan Rusya'nın Esad rejimini desteklemesi Batı'nın burada istediği sonucu kuvvet kullanarak elde etme yeteneğini zayıflatmıştır. Bin dört yüz kişinin hayatını kaybetmesi ile sonuçlanan 21 Ağustos 2013'teki kimyasal silah saldırısından sonra bazı devletler ve uzmanlar kısa süreli de olsa askeri müdahale yanlısı tutum takınmış olsalar da, söz konusu devlet ve gözlemcilerin birçoğu bu müdahalenin hedefinin Esad rejiminin kimyasal silah kullanımını caydırmakla sınırlı olması gerektiğini öne sürmüştür.⁷⁹ Örneğin, kimyasal silahların kullanılmasının netleşmesi üzerine askeri operasyon konusuna olumlu bakan Obama Yönetimi'nin bile öngördüğü operasyon Suriye halkının korunmasını sağlamaktan öte kimyasal silah kullanımının önlenmesine yönelik 'çok kısıtlı ve çok kısa' olması öngörülen bir operasyondur.⁸⁰

İkinci olarak, her ne kadar Rusya ve Çin'in stratejik çıkarları, normun üçüncü ayağı olan hızlı ve etkin uluslararası tepkinin verilmesini engellemişse de, unutulmaması gereken nokta, uluslararası politikada normlar kadar, büyük güçlerin maddi ve stratejik çıkarlarının da önem arz ettiği ve kimi zaman stratejik çıkarların ön plana geçmesi ile ilgili normun önemini kaybetmediğidir.⁸¹ Koruma sorumluluğu prensip olarak uluslararası toplum ve birçok şüpheli uzman ve akademisyen tarafından benimsenmiştir. Bugün en önde gelen egemenlik savunucuları bile devletlerin mutlak egemenliği olduğu görüşünde değildir. Rusya ve Çin⁸² konu hakkında biraz daha çekimser olsalar dahi, tüm BRIC(S) ülkeleri bir ülkede meydana gelen insani acıların, hepsi için meşru

---

78 Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Stephen M. Walt, "An Open Letter to My Congressman About Syria", *Foreign Policy*, 6 Eylül 2013; Roland Paris, "R2P Is Not a License for Military Recklessness", *Canadian International Council (CIC)*, 12 Mart 2012; Alex J. Bellamy, "Libyan Case a Red Herring in Syria Dilemma", *The Global Observatory*, 13 Ocak 2014.

79 Bu konuda tek istisna olan Anne-Marie Slaughter için bkz.; Anne-Marie Slaughter, "Going to School on Syria's Suffering", *The Globe and Mail*, 29 Mayıs 2013.

80 Luke Glanville, "Syria Teaches Us Little about Questions of Military Intervention", içinde Robert W. Murray ve Alasdair McKay (Der.), *Into The Eleventh Hour: R2p, Syria And Humanitarianism In Crisis*, (Bristol: E-International Relations, Ocak 2014), ss. 44-50; "Statement by Ambassador Samantha Power, U.S. Permanent Representative to the United Nations, U.S. Mission to the United Nations", *U.S. Mission to the United Nations Briefing Room*, 11 Eylül 2013; Michael Abramowitz, "Does the United States Have a 'Responsibility to Protect' the Syrian People", *The Washington Post*, 6 Eylül 2013.

81 Luke Glanville, "Syria Teaches Us Little about Questions of Military Intervention", ss. 44-50.

82 Tiewa Liu ve Haibin Zhang, "Debates in China about the Responsibility to Protect as a Developing International Norm: a General Assessment", ss. 403-427.

bir endişe kaynağı teşkil ettiğini bildirmektedir.⁸³ BRIC(S) ülkelerinin hiçbiri R2P'yi bütünüyle reddeden, Cezayir, Beyaz Rusya, Küba, Venezuela, Sudan, İran, Pakistan ve Suriye gibi devletler kategorisinde değildir.⁸⁴

Uluslararası tartışmanın R2P'nin normatif statüsünden pratikte en iyi nasıl uygulanabileceğine kayması, uluslararası toplumun R2P'yi pekâlâ meşru uluslararası bir norm olarak kabul ettiğini göstermektedir. Normun daha da netleştirilmesini sağlayacak ve suistimal edilmesini önleyecek operasyonel önlemlerin geliştirilmesine yönelik talepler, özellikle Libya operasyonundan sonra artan bir sıklıkla gündeme gelmiştir. Brezilya'nın geliştirdiği 'korurken sorumluluk' ve Çin'in geliştirdiği 'sorumlu koruma' kavramları normun terk edilmesinden ziyade, suistimalini önleme çabalarını yansıtmaktadır.

21 Eylül 2011'deki BM Genel Kurulu'nun 66. oturumunda, Brezilya'nın gündeme getirdiği 'korurken sorumluluk' kavramı (*Responsibility while Protecting, RWP*), R2P'yi tamamlayan ve bilhassa güç kullanımı söz konusu iken yol gösterecek açık ve makul nitelikte kriterler içeren bir girişimdir.⁸⁵ RWP doktrini, BM tarafından göz ardı edilen iki önemli unsuru ön plana çıkarmıştır. İlki, daha önce ICISS tarafından da vurgulanan, meşru bir askeri operasyon için gereken kriterlerin BMGK'nın yetkisine başvurulurken aranması; ikinci ve yenilik getiren boyutu ise, müdahalenin BM tarafından gözlemlenmesi için gereken prosedürlerin geliştirilmesinin önerilmesidir.⁸⁶ Birçok gelişmekte olan ülke tarafından dillendirilen endişeleri seslendirme öncülüğünü alan Brezilya, "uluslararası toplumun koruma sorumluluğunu yerine getirirken yüksek derecede sorumluluk göstermesi gerektiğini" vurgulamış ve askeri operasyonların uygulama aşamasında bağımsız bir denetim mekanizmasına tabii tutulmasını önermiştir.⁸⁷ Bu sayede görev tanımı ile sahadaki gelişmeler arasında tutarlılık

---

83 Oliver Stuenkel, "The BRICS and the Future of R2P: Was Syria or Libya the Exception?", *Global Responsibility to Protect*, Cilt: 6, Sayı: 2, 2014, ss. 3-28.

84 Nathalie Tocci, "On Power and Norms: Libya, Syria, and the Responsibility to Protect", s. 16.

85 Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; "Statement by H. E. Dilma Rousseff, President of the Federative Republic of Brazil, at the Opening of the General Debate of the 66th Session of the United Nations General Assembly", *General Assembly of the United Nations: General Debate*, 21 Eylül 2011, <http://gadebate.un.org/sites/default/files/gastatements/66/BR_en_0.pdf>, (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2015).

86 UN General Assembly, "Letter dated 9 November 2011 from the Permanent Representative of Brazil to the United Nations addressed to the Secretary-General", A/66/551-S/2011/701, 11 Kasım 2011, <<http://cpdoc.fgv.br/sites/default/files/2011%2011%2011%20UN%20conceptual%20paper%20on%20RwP.pdf>>, (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2015).

87 UN General Assembly, "Letter dated 9 November 2011 from the Permanent Representative of Brazil to the United Nations addressed to the Secretary-General", A/66/551-S/2011/701, 11 Kasım 2011.

gözetilmesi mümkün hale gelebilecektir. Diğer BRIC(S) devletlerinin de desteklediği bu fikir, eğer R2P'ye alternatif olarak değil de, onun yetersiz kaldığı unsurları tamamlayan bir tasarı olarak gündeme getirilirse, pek muhtemeldir ki Batılı devletlerin de desteğini alabilecektir. ABD, 2012'de Brezilya'nın önerisine katıldıkları birçok yön olduğunu belirtmiştir.⁸⁸ Ban Ki-moon⁸⁹, Francis Deng ve Edward Luck kavramı desteklediklerini açıklarken,⁹⁰ ICISS'in Eş Başkanı Gareth Evans sivililerin gelecekte korunması açısından Rwp'yi umut verici bir adım olarak değerlendirmiştir.⁹¹

Brezilya'nın Rwp önerisinden yola çıkarak Çinli akademisyen Ruan Zongze'nin 2012'de geliştirdiği 'sorumlu koruma' kavramı (*Responsible Protection, RP*), Ekim 2013'te Çin Dışişleri Bakanlığı'na bağlı bir düşünce kuruluşu tarafından düzenlenen toplantıda tartışılmıştır.⁹² Brezilya'nın Rwp ve Çin'in RP kavramında yer bulan en önemli madde, askeri güç kullanmaya yönelik kriterlerle ilgilidir. BM tarafından henüz benimsenmemiş olan, fakat ICISS Raporu'nda yer alan "haklı neden, doğru amaç, son çare, ölçülülük ve başarı beklentisi" gibi prensipler vurgulanmaktadır. Diğer bir vurgulanan unsur, yetkinin nasıl kullanılacağı ve bu yetkinin icrası sürecinde BMGK üyelerinin görüşlerinin alınması gerektiğine yöneliktir.⁹³ Çin'in düzenlediği toplantının ardından Ekim 2013'te, Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov'un insiyatifıyla Dışişleri Bakanlığı Diploması Akademisi'nde, Rus akademisyen ve BM R2P Özel Danışmanı Profesör Jennifer Welsh gibi Batılı uzmanların katıldığı bir günlük bir R2P toplantısı düzenlenmiştir. Brezilya'nın Rwp ve Çin'in RP kavramlarının

88 United States Mission to the United Nations, "Remarks by the United States at an Informal Discussion on 'Responsibility while Protecting'", 21 Şubat 2012, <<http://usun.state.gov/briefing/statements/184487.htm>>, (Erişim Tarihi:19 Mayıs 2015).

89 "Responsibility to Protect: Timely and Decisive Response", *UN General Assembly, Report of the Secretary-General, A/66/874*, 25 Temmuz 2012. ss. 13–15.

90 Francis M. Deng, "The Responsibility While Protecting (Rwp), Talking Points for Remarks", 2012, <<http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/pdf/FD%2021%20February%20remarks%20-%20English.pdf>>, (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2015).

91 Gareth Evans, "R2P down but not out after Libya and Syria"; Gareth Evans, "Protecting Civilians Responsibly," *Project Syndicate*, 25 Ekim 2013, <<http://www.project-syndicate.org/commentary/gareth-evanson-moves-by-china-and-other-brics-countries-to-embrace-humanitarian-intervention>>, (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2015).

92 Ruan Zongze, "Responsible Protection: Building a Safer World", *China Institute of International Studies*, 15 Haziran 2012; Toplantılar ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Gareth Evans, "Protecting Civilians Responsibly".

93 Çin'in 'sorumlu koruma' kavramının analizi için bkz.; Andrew Garwood-Gowers, "China's 'Responsible Protection' Concept: Re-interpreting the Responsibility to Protect (R2P) and Military Intervention for Humanitarian Purposes", *Asian Journal of International Law*, 2015, <<http://eprints.qut.edu.au/75548/>>, (Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2015).

da tartışıldığı toplantıda, Rusya'nın bu görüşlere yakın olduğu değerlendirilmiştir.⁹⁴

Normun operasyonel uygulamasına yönelik kriterlerin belirlenmesi özelinde yapılan girişimlerin yanında, koruma sorumluluğunu yerine getirmede BMGK'nın paralize olmasını önleyecek tasarılar da uluslararası toplumun gündemindedir. Bu içerikte bir tasarımı Ekim 2013'te Fransız Cumhurbaşkanı Hollande sunmuştur. Söz konusu tasarımı, BM Genel Sekreteri'nin BMGK veya BM'ye üye devletler grubu tarafından araştırılması için bildirilen insanlığa karşı suçlara ilişkin bir rapor hazırlamasını öngörmekte ve Genel Sekreter'in kitlesel olarak insanlığa karşı suçlar işlendiği yönünde karar bildirmesi durumunda daimi üyelerin gönüllü olarak veto yetkilerinden feragat etmelerini içermektedir. Tasarımı, norma şüphe ile yaklaşan üye devletlerin onayını almak için 'hayati ulusal çıkar' kapsamındaki konularda üyelerinin veto hakkını saklı tutmuştur. 25 Eylül 2014'te Fransa ve Meksika'nın girişimleri ile bu Tasarımı, BM Genel Kurulu'nun açılış oturumunda bakanlar düzeyinde "Kitlesel Mezalim Durumlarında Vetonun Yeniden Düzenlenmesi" adlı ek bir toplantıda tekrar dile getirilmiştir. Sadece bu toplantıda 32 devlet, 2008'den beri ise toplam 65 devlet, kitlesel mezalim durumlarında daimi üyelerin veto hakkının kısıtlanması yönünde taleplerini bildirmişlerdir.⁹⁵ Fransa hükümeti koruma sorumluluğu kapsamındaki suçlar söz konusu olduğunda veto hakkını gönüllü olarak kısıtlayan kendisine ait yasa teklifini, BMGK tarafından 16 Nisan 2014 tarihinde "Uluslararası Barış ve Güvenliğe Yönelik Tehditler: Soykırımı Önleme ve Soykırımı Karşı Mücadele" konusunda düzenlenen toplantıda Suriye'deki durum hakkında BMGK'da yaşanan kilitlenmeye atıfta bulunarak hatırlatmış ve birçok ülke de Fransa'nın dile getirdiği bu inisiyatifin daha fazla dikkate alınması yönünde destek vermiştir.⁹⁶

R2P'nin müdahale boyutunun yanı sıra önleme ve erken ikaz konularında da kurumsal hazırlığa yönelik ulusal, bölgesel ve küresel boyutta devam eden bir gelişme yaşanmaktadır. Avusturalya, Kosta Rica, Danimarka ve Gana devletlerinin liderliğinde ve R2P Küresel Merkezi adlı düşünce kuruluşunun

---

94 Gareth Evans, "Protecting Civilians Responsibly".

95 "References on the Need for Veto Restraint by the UN Security Council in Mass Atrocity Situations", *Global Centre for the Responsibility to Protect*, <<http://www.globalr2p.org/media/files/veto-restraint-references.pdf>>, (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2015).

96 "References on the Need for Veto Restraint by the UN Security Council in Mass Atrocity Situations", *Global Centre for the Responsibility to Protect*, s. 1. Konu hakkında detaylı bilgi için Global Centre'in BMGK veto reformu web sayfasına bakabilirsiniz: <http://www.globalr2p.org/our_work/un_security_council_veto_restraint>, (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2015).

desteği ile Eylül 2010'da başlayan insiyatif BM'nin önleme misyonunu daha etkili bir şekilde yerine getirebilmesi için küresel odak noktaları ağıнын geliştirilmesini hedeflemektedir. Ülkesinde R2P'nin tanınmasını teşvik edecek ve uluslararası işbirliğini destekleyecek üst düzey bir bürokratin ulusal R2P temsilcisi olarak seçilmesini öngören insiyatif ilk toplantısını 31 devletin katılımı ile Mayıs 2011'de yapmıştır. O zamandan beri 43 ulusal R2P temsilcisi seçilmiş ve göreve başlamıştır.⁹⁷

Üçüncü olarak, Suriye'deki tutumundan ötürü eleştiriye maruz kalmasına rağmen aslında BMGK, Libya ve Suriye krizlerinin patlak verdiği 2011'den beri, R2P'ye geçmiş beş senedekinden çok daha sıklıkla atıf yapmıştır.⁹⁸ 2011'den önce BGMK'nın norma yönelik sadece dört atfı varken, 2011'den itibaren Yemen, Mali, Sudan, Somali, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Suriye'deki krizler de dahil olmak üzere 24 ayrı kararda R2P'ye atıfta bulunduğu görülmüştür.⁹⁹ BMGK tarafından kabul edilen kararlar dışında, Güvenlik Konseyi Başkanlık Bildirilerinde de Libya müdahalesinin ardından artan oranda koruma sorumluluğuna atıfta bulunulmuştur. 2011'den önce konu ile ilgili herhangi bir Başkanlık Bildirisi yokken, bu tarihten itibaren BMGK, R2P'ye değindiği altı Başkanlık Bildirisi yayınlamıştır. Bu bildirimler, R2P'yi rejim değişikliği için Batı'nın bir aracı olarak gören Rusya, Çin ve Pakistan gibi devletler tarafından da kabul edilmiştir.

Sonuç

Siyasi bir bildiri olarak ortaya çıkan koruma sorumluluğu, genişleyen siyasi konsensüsün yansıması olarak olağanüstü bir hızla gelişmiştir. ICISS Raporu'nun yayınlandığı 2001'den beri koruma sorumluluğunun somut uygulama adımları BM Genel Sekreterliği tarafından geliştirilmiş, Genel Kurul tarafından onaylanmış ve Güvenlik Konseyi tarafından tekrar teyit edilmiştir.

---

97 "R2P Focal Points", *Global Centre for the Responsibility to Protect*, <http://www.globalr2p.org/our_work/r2p_focal_points>, (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2015).

98 "R2P References in UNSC Resolutions and Presidential Statements", *Global Centre for the Responsibility to Protect*, Mart 2015, <<http://www.globalr2p.org/media/files/unsc-resolutions-and-statements-with-r2p-table-as-of-march-2015.pdf>>, (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2015).

99 Güney Sudan ile ilgili 1996 ve 2109 sayılı Kararlar, Yemen ile ilgili 2014 sayılı Karar, Mali ile ilgili 2085 ve 2100 sayılı Kararlar, hafif silahlar ile ilgili 2117 sayılı Karar ve Orta Afrika Cumhuriyeti ile ilgili 2121 ve 2127 sayılı Kararlar. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; "UN Security Council Resolutions Referencing R2P", *Global Centre for the Responsibility to Protect*, 23 Nisan 2013, <<http://www.globalr2p.org/resources/335>>, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2015).

Değişimin yavaş, uluslararası hukuki kodifikasyonun ise daha yavaş olduğu uluslararası politikada koruma sorumluluğu kavramının on beş yıldan kısa bir süre zarfında Birleşmiş Milletler başta olmak üzere, birçok çok taraflı örgüt tarafından gelişmekte olan uluslararası bir norm olarak kabul edilmesi takdire şayan bir durumdur. Diğer yandan normun hızla işlevselleşmesi, geleneksel anlamda uluslararası hukukun temel unsuru olan devlet egemenliğinin yeni bir biçim aldığını gösteren güçlü işaretlerden birisidir. Egemenlik kavramını dönüştürmesinin yanı sıra koruma sorumluluğu normu, akademik ve siyasi tartışmaları insani müdahale hakkından egemenlerin sorumluluğuna kaydırmış, uluslararası suçlar ve uluslararası suçların önlenmesi konusunda devletlerin ve uluslararası aktörlerin yaklaşımını en azından söylemsel düzeyde değiştirmiş ve tartışmayı müdahalenin uygunluğuna ve sorumluluğuna yöneltmiştir.

Koruma sorumluluğu kavramının son on beş yıldaki gelişim çizgisi, normun uluslararası hukukun bir prensibi olma yolunda ilerlediğine işaret etmektedir. Fakat bunun için R2P'nin yürürlükte olan yasalarla uyumlu hale gelmesi ve uluslararası mezalimlere nasıl tepki verileceği ve bunların nasıl önleneceğine yönelik açık kriterlerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Brezilya tarafından geliştirilen 'korurken sorumluluk' kavramının geniş destek bulması ve Fransa tarafından gündeme getirilen, koruma sorumluluğunu gerektiren suçların ortaya çıkması halinde daimi üyelerin veto yetkisine sınırlama getirilmesini öngören tasarının Genel Kurul'da çok sayıda devlet tarafından desteklenmesi ümit verici bir gelişmedir.

Libya ve Suriye krizlerine yönelik uluslararası toplumun tepkisini karşıladığımızda, her iki krizde de koruma sorumluluğu referans alınmış olsa da, mezalimi durdurmak için kuvvet kullanılmasında farklılık yaşanmıştır. Bu ayrışmanın ortaya çıkmasında her ne kadar jeopolitik çıkar ve stratejik tercihler rol oynamış olsa da, NATO'nun Libya operasyonunda yetkilerini aştığı algısı özellikle BRIC(S) ülkelerinin tutumlarını şekillendirici nitelikte olmuştur. Bu negatif algı, norma şüpheyle yaklaşan Çin ve Rusya gibi devletlerin geleneksel argümanlarını güçlendirerek, Brezilya ve Hindistan gibi BRIC(S) ülkelerinin Suriye'ye yönelik yaptırım öngören BMGK tasarılarını veto etmelerine yol açmıştır. Zulüm gören halkların korunmasını amaçlayan koruma sorumluluğu normunun *uygulamada* güçlü devletlerin zayıf devletler üzerinde tahakküm kurmasının meşru aracı haline geldiğine yönelik eleştiriler Libya krizinden sonra artmıştır. Her ne kadar, krizlere nasıl tepki verilmesine yönelik devlet içi

ve devletlerarası görüş ayrılıkları devam edecek gibi görünse de, NATO'nun Libya müdahalesinin insani krizlere nasıl cevap verilmemesi hakkındaki normatif belirsizliği önemli ölçüde azalttığı iddia edilebilir.

Bu çalışmanın bir diğer önemli sonucu, Soğuk Savaş sonrası gündeme gelen ve 11 Eylül saldırıları sonrası canlanan uluslararası sistemdeki güç dengesi tartışmalarına yöneliktir. Libya ve Suriye krizlerine yönelik uluslararası politika sistematik bir güç dengesi değişimine işaret etmese de, John G. Ikenberry'nin "Liberal Dünya Düzeni'nin Geleceği" adlı makalesinde vurguladığı küresel siyasi düzenin ABD'nin hegemonyasından Batılı olmayan devletlere doğru kaydığı tezini desteklemektedir. BRIC(S) ülkeleri diye anılan devletlerin uluslararası politikayı şekillendirmede etkileri artmaktadır. Bu yüzden eğer bu devletlerin normun uygulanmasına yönelik eleştirileri göz önüne alınmaz ve talepleri karşılanmaz ise, bu yeni güç dağılımının koruma sorumluluğu gibi geniş olarak kabul gören küresel normlar üzerinde sonuçsal etkileri olmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Abramowitz, Michael, "Does the United States Have a 'Responsibility to Protect' the Syrian People", *The Washington Post*, 6 Eylül 2013.
- Acharya, Amitav, "How Ideas Spread: Whose Norms Matter?" *International Organization*, Cilt: 58, Sayı: 2, 2004.
- Adler-Nissen, Rebecca ve Vincent Pouliot, "Power in Practice: Negotiating the International Intervention in Libya", *European Journal of International Relations*, Cilt: 20, Sayı: 4, 2014.
- Annan, Kofi, "Two Concepts of Sovereignty", *The Economist*, 16 Eylül 1999.
- "Arab League Votes to Suspend Syria Over Crackdown", *The New York Times*, 12 Kasım 2011.
- Axworthy, Lloyd, "In Libya, We Move Toward a More Humane World", *Globe and Mail*, 23 Ağustos 2011.
- Aydın, Umut, "Uluslararası İş Birliğini Yeniden Düşünmek: Rekabet Politikasında Düzenleyici Ağlar Örneği", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 8, Sayı: 30, 2011.
- "A More Secure World: Our Shared Responsibility", Report of the High-Level Panel on Threats, Challenges and Change, *UN General Assembly*, A/59/565, 2 Aralık 2004.
- Bass, Gary, *Freedom's Battle: The Origins of Humanitarian Intervention*, (New York: Vintage, 2008).

- Beauchamp, Zack, "Syria's Crisis and the Future of R2P", *Foreign Policy*, 16 Mart 2012.
- Bellamy, J. Alex ve Paul D. Williams, 'The New Politics of Protection? Cote d'Ivoire, Libya and the Responsibility to Protect', *International Affairs*, Cilt: 87, Sayı: 4, 2011.
- Bellamy, J., Alex, "Libyan Case a Red Herring in Syria Dilemma", *The Global Observatory*, 13 Ocak 2014.
- Bricmont, Jean, *Humanitarian Imperialism: Using Human Rights to Sell War*, (New York: Monthly Review Press, 2006).
- Burke-White, W. William, "Adoption of the Responsibility to Protect", içinde Jared Genser ve Irwin Cotler, *The Responsibility To Protect: The Promise Of Stopping Mass Atrocities In Our Time*, (New York: Oxford University Press, 2012).
- Bush, Ray, Guiliano Martiniello ve Claire Mercer, "Humanitarian Imperialism", *Review of African Political Economy*, Cilt: 38, Sayı:129, 2011.
- Chomsky, Noam, "Humanitarian Imperialism: The New Doctrine of Imperial Right", *Monthly Review*, Eylül 2008.
- Cohen, Roberta ve M. Francis Deng, *Masses in Flight: The Global Crisis of Internal Displacement*, (Washington, DC: The Brookings Institution, 1998).
- Cook, A. Steven, "Could a Syrian Intervention Work?", *The Atlantic*, 2 Mart 2012.
- Cook, A. Steven, "It's Time to Think Seriously About Intervening in Syria", *The Atlantic*, 17 Ocak 2012.
- Cunliffe, Philip (Der.), *Critical Perspectives on the Responsibility to Protect: Interrogating Theory and Practice*, (New York: Routledge, 2011).
- Deng, Francis M., "The Responsibility While Protecting (RwP), Talking Points for Remarks", 2012, <<http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/pdf/FD%202012%20February%20remarks%20-%20English.pdf>>, (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2015).
- Deng, Francis, Sadikiel Kimaro, Terrence Lyons, Rothchild Donald ve I. William Zartman, *Sovereignty as Responsibility: Conflict Management in Africa*, (Washington: The Brookings Institution, 1996).
- Doyle, W. Michael, "International Ethics and the Responsibility to Protect", *International Studies Review*, Cilt: 13, No: 1, 2011.
- "Draft Resolution Referring Syrian Conflict to the International Criminal Court", *UN Security Council*, S/PV.7180, 22 Mayıs 2014, <<http://harvardlawreview.org/2015/01/u-n-scor-69th-sess-7180th-mtg-at-4-u-n-doc-spv-7180-may-22-2014/>>, (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2015).
- Dunne, Tim ve Alex Bellamy, "Syria", *AP R2P Brief*, Cilt: 3, Sayı: 5, 2013.
- Gözen Ercan, Pınar "R2P: From Slogan To An International Ethical Norm", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 11, Sayı: 43, 2014.
- "Early Warning, Assessment and the Responsibility to Protect", *UN General Assembly*, Report of the Secretary-General, A/64/864, 14 Temmuz 2010.

- Evans, Gareth, "The Moral Case on Syria When the Law is Lacking", *Australian Financial Review*, 29 Ağustos 2013.
- Evans, Gareth ve Mohamed Sanhoun, "The Responsibility to Protect", *Foreign Affairs*, Cilt: 81, 2002.
- Evans, Gareth, "R2P down but not out after Libya and Syria", *Open Democracy*, 9 Eylül 2013.
- Evans, Gareth, "Protecting Civilians Responsibly", *Project Syndicate*, 25 Ekim 2013.
- Fenton, Antony, "Finally a Real Debate on R2P", *Global Research*, 26 Temmuz 2009.
- Finnemore, Martha ve Kathryn Sikkink, "International Norm Dynamics and Political Change", *International Organizations*, Cilt: 52, Sayı: 4, 1998.
- "Fulfilling Our Collective Responsibility: International Assistance and the Responsibility to Protect", *UN General Assembly*, Report of the Secretary-General, A/68/947, 11 Temmuz 2014.
- Garwood-Gowers, Andrew, "China's 'Responsible Protection' Concept: Re-interpreting the Responsibility to Protect (R2P) and Military Intervention for Humanitarian Purposes", *Asian Journal of International Law*, 2015, <<http://eprints.qut.edu.au/75548/>>, (Erişim Tarihi: 23 May 2015).
- Genser Jared ve Irwin Cotler, *The Responsibility to Protect*, (Oxford: Oxford University Press, 2012).
- Gerber, Rachel, "Beyond Libya: A World Ready to Respond to Mass Violence", *The Stanley Foundation*, Eylül 2011.
- Gilbert, Martin, "The Terrible 20th Century", *The Globe and Mail*, 31 Ocak 2007.
- Gilligan, Emma, "Redefining Humanitarian Intervention: The Historical Challenge of R2P", *Journal of Human Rights*, Cilt: 12, Sayı: 1, 2013.
- Glanville, Luke, "Syria Teaches Us Little about Questions of Military Intervention", içinde Robert W. Murray ve Alasdair McKay (Der.), *Into The Eleventh Hour: R2p, Syria And Humanitarianism In Crisis*, (Bristol: E-International Relations, Ocak 2014), ss. 44-50.
- Goldberg, Jeffrey, "Hillary Clinton: 'Failure' to Help Syrian Rebels Led to the Rise of ISIS", *The Atlantic*, 10 Ağustos 2014.
- Graubart, Jonathan, "R2P and Pragmatic Liberal Interventionism: Values in the Service of Interests", *Human Rights Quarterly*, Cilt: 35, Sayı: 1, 2013, ss. 69-90.
- Halatçı Ulusoy, Ülkü, "Uluslararası Hukuk Açısından Libya ve Suriye Örneğinde Koruma Sorumluluğu", *TAAD*, Cilt: 4, Sayı: 14, 2013, ss. 269-297.
- Hamid, Shadi, "Syria Is Not Iraq", *The Atlantic*, 4 Şubat 2013.
- Hamid, Shadi, "Why We Have a Responsibility to Protect Syria", *The Atlantic*, 26 Ocak 2012.

- Hampson, Fen Osler, 'Human Security,' içinde Paul Williams (Der.), *Security Studies: An Introduction*, (New York: Routledge, 2008).
- Hashemi, Nader ve Danny Postel (Der.), *The Syria Dilemma*, (Cambridge, MA: The MIT Press, 2013).
- Heinbecker, Paul, "Plenty of Credit to go Around in Gadhafi's Fall", *Montreal Gazette*, 23 Ağustos 2011.
- Herman, S. Edward, "Responsibility to Protect" (R2P): An Instrument of Aggression. Bogus Doctrine Designed to Undermine the Foundations of International Law", *Global Research*, 30 Ekim 2013.
- Herman, S. Edward ve David Peterson, *The Politics of Genocide*, (New York: Monthly Review Press, 2010).
- Herman, S. Edward ve David Peterson, "The Responsibility to Protect, the International Criminal Court, and Foreign Policy in Focus: Subverting the UN Charter in the Name of Human Rights", *Monthly Review*, 24 Ağustos 2009.
- Holmes, R., Kim, "The Failure of an Idea", *Washington Times*, 21 Mart 2012.
- Hurd, Ian, "Bomb Syria, Even if It Is Illegal", *The New York Times*, 27 Ağustos 2013.
- Ignatieff, Michael, "How to Save the Syrians", *New York Review of Books*, 13 Eylül 2013.
- Ignatieff, Michael, "The Duty to Protect Still Urgent", *The New York Times*, 13 Eylül 2013.
- Ignatieff, Michael, "With Syria, Diplomacy Needs Force", *The New York Times*, 25 Şubat 2014.
- Ikenberry, G. John, The Future of the Liberal World Order, *Foreign Affairs*, Cilt: 90 Sayı: 3, 2011, ss. 56-68.
- "Implementing the Responsibility to Protect", *UN General Assembly*, Report of the Secretary-General, A/63/677, 12 Ocak 2009.
- "In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All", *UN General Assembly*, Report of the Secretary-General, A/59/2005, 21 Mart 2005.
- "Isolating Syria, Arab League Imposes Broad Sanctions", *The New York Times*, 27 Kasım 2011.
- Jaganathan Mohan, Madhan ve Gerrit Kurtz, "Singing the Tune of Sovereignty? India and the Responsibility to Protect", *Conflict, Security & Development*, Cilt: 14, Sayı: 4, 2014, ss. 461-487.
- Keskin, Funda, "Darfur: Koruma Yükümlülüğü ve İnsancıl Müdahale Kavramları Çerçevesinde Bir İnceleme", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 6, Sayı: 21, 2009, ss. 67-88.
- Krasner, D. Stephen, *Sovereignty: Organized Hypocrisy*, (Princeton University Press, 1999).
- "Kofi Annan Appointed Joint Special Envoy of United Nations, League of Arab States on Syrian Crisis", *UN Press Release*, SG/SM/14124, 23 Şubat 2012.

- Kuperman, J. Alan, "A Model Humanitarian Intervention?: Reassessing NATO's Libya Campaign", *International Security*, Cilt: 38, Sayı: 1, 2013.
- Kurowska, Xymena, "Multipolarity as Resistance to Liberal Norms: Russia's Position on Responsibility to Protect", *Conflict, Security & Development*, Cilt: 14, Sayı: 4, 2014.
- Liu, Tiewa ve Haibin Zhang, "Debates in China about the Responsibility to Protect as a Developing International Norm: A General Assessment", *Conflict, Security & Development*, Cilt: 14, Sayı: 4, 2014.
- Matthews, Kyle, "Jihad versus R2P: The Future of Atrocity Prevention", *The Canadian Defence & Foreign Affairs Institute*, Aralık 2014.
- Morris, Justin, "Libya and Syria: R2P and the Spectre of the Swinging Pendulum", *International Affairs*, Cilt: 89, Sayı: 5, 2013.
- Nasr, R. Vali, "The Dangerous Price of Ignoring Syria", *The New York Times*, 16 Nisan 2014.
- Nuruzzaman, Mohammed, "The 'Responsibility to Protect' Doctrine: Revived in Libya, Buried in Syria", *Insight Turkey*, Cilt: 15, Sayı: 2, 2013.
- "Human Rights Council Passes Resolution on Libya in Special Session", *Office of the High Commissioner for Human Rights Press Release*, 25 Şubat 2011.
- Paris, Roland, "The 'Responsibility to Protect' and the Structural Problems of Preventive Humanitarian Intervention", *International Peacekeeping*, Cilt: 21, Sayı: 5, 2014, ss. 569-603.
- Paris, Roland. "R2P Is Not a License for Military Recklessness", *Canadian International Council (CIC)*, 12 Mart 2012.
- Postel, Danny ve Nader Hashemi, "Use Force to Save Starving Syrians", *The New York Times*, 10 Şubat 2014.
- "References on the Need for Veto Restraint by the UN Security Council in Mass Atrocity Situations", *Global Centre for the Responsibility to Protect*, <<http://www.globalr2p.org/media/files/veto-restraint-references.pdf>>, (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2015).
- "Remarks by the United States at an Informal Discussion on 'Responsibility while Protecting'", *United States Mission to the United Nations*, 21 Şubat 2012, <<http://usun.state.gov/briefing/statements/184487.htm>>, (Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2015).
- "Report of the Independent International Commission of Enquiry on the Syrian Arab Republic", *UN Human Rights Council*, A/HRC/S-17/2/Add.1, 23 Kasım 2011.
- "'Responsibility to Protect' Came of Age in 2011, Secretary-General Tells Conference, Stressing Need to Prevent Conflict before It Breaks Out", *UN Press Release*, SG/SM/14068, 18 Ocak 2012.
- Rieff, David, 'R2P, R.I.P.', *The New York Times*, 7 Kasım 2011.

- Rodogno, Davide, *Against Massacre: Humanitarian Interventions in the Ottoman Empire, 1815–1915*, (Princeton: Princeton University Press, 2012).
- “R2P Focal Points”, *Global Centre for the Responsibility to Protect*, <http://www.globalr2p.org/our_work/r2p_focal_points>, (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2015).
- “R2P References in UNSC Resolutions and Presidential Statements”, *Global Centre for the Responsibility to Protect*, Mart 2015, <<http://www.globalr2p.org/media/files/unsc-resolutions-and-statements-with-r2p-table-as-of-march-2015.pdf>>, (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2015).
- “Secretary General’s Annual Report to the UN General Assembly”, *UN Press Release*, SG/SM/7136 GA/9596, 20 Eylül 1999.
- “Secretary-General’s Remarks at United Nations University Symposium on the 70th anniversary of the United Nations, Tokyo”, 16 Mart 2015, <<http://www.un.org/sg/statements/index.asp?nid=8462>>, (Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2015).
- “Security Council Fails to Adopt Draft Resolution on Syria That Would Have Threatened Sanctions, Due to Negative Votes of China, Russian Federation”, *UN Press Release*, SC/10714, 19 Temmuz 2012.
- “Security Council Requires Scheduled Destruction of Syria’s Chemical Weapons, Unanimously Adopting Resolution 2118 (2013)”, *UN Press Release*, SC/11135, 27 Eylül 2013.
- “Security Council Resolution 1674 (2006) on Protection of Civilians in Armed Conflict”, *UN Security Council*, S/RES/167, 28 Nisan 2006.
- “Security Council Resolution 1706 (2006)”, *UN Security Council*, S/RES/1706, 31 Ağustos 2006.
- “Security Council Resolution 1894 (2009) on the Protection of Civilians in Armed Conflict”, *UN Security Council*, S/RES/1894, 11 Kasım 2009.
- “Security Council Resolution 2042 (2012) on Authorization of the Deployment of an Advance Team of up to 30 Unarmed Military Observers to the Syrian Arab Republic”, *UN Security Council*, S/RES/2042, 14 Nisan 2012.
- “Security Council Resolution 2043 (2012) on the Establishment of a UN Supervision Mission in the Syrian Arab Republic (UNSMIS)”, *UN Security Council*, S/RES/2043, 21 Nisan 2012.
- Shawki, Noha, “Responsibility to Protect: The Evolution of an International Norm”, *Global Responsibility to Protect*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2011.
- Simms Brendan ve Trim D.J.B., (Der.), *Humanitarian Intervention: A History*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2011).
- Slaughter, Anne-Marie, “Going to School on Syria’s Suffering”, *The Globe and Mail*, 29 Mayıs 2013.
- Slaughter, Anne-Marie, “How the World Could—and Maybe Should—Intervene in Syria”, *The Atlantic*, 23 Ocak 2012.

- Slaughter, Anne-Marie, "Stopping the Syria Contagion", *Project Syndicate*, 18 Ocak 2014.
- "Special Advisers of the United Nations Secretary-General on the Prevention of Genocide, Francis Deng, and on the Responsibility to Protect, Edward Luck, on the situation in Syria", *UN Press Release*, 21 Temmuz 2011.
- Stark, Alex, "Interview: The R2P Balance Sheet After Libya", Gareth Evans ile mülakat, içinde Alex Stark (Der.), *The Responsibility to Protect: Challenges & opportunities in light of the Libyan intervention*, (Bristol: E-international Relations, Kasım 2011).
- "Statement by H. E. Miguel d'Escoto Brockmann, President of the United Nations General Assembly at the Opening of the 97th Session of the General Assembly on Agenda Items 44 and 107: Integrated and Coordinated Implementation of and Follow Up to the Outcomes of the Major United Nations Conferences and Summits in the Economic, Social and Related Fields", *ICRtoP*, 23 Temmuz 2009, <http://www.responsibilitytoprotect.org/PGA_dEscoto_ENG.pdf>, (Erişim Tarihi: 12 Mart 2015).
- Stuenkel, Oliver ve Marcos Tourinho, "Regulating intervention: Brazil and the responsibility to protect", *Conflict, Security & Development*, Cilt: 14, Sayı: 4, 2014.
- Stuenkel, Oliver, "The BRICS and the Future of R2P: Was Syria or Libya the Exception?", *Global Responsibility to Protect*, Cilt: 6, Sayı: 2, 2014.
- Sunstein, Cass R., "Social Norms and Social Roles", *Columbia Law Review*, Cilt: 96 Sayı: 4, 1996.
- Syrian Regional Refugee Response Portal, *UNCHR*, <<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>>, (Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2015).
- Tangör, Burak, "Kuramsal Tartışmalar Işığında İnsan Güvenliği ve Politikaları", *Uluslararası Hukuk ve Politika*., Cilt: 8 Sayı: 30., 2012.
- Thakur, Ramesh, "R2P after Libya and Syria: Engaging Emerging Powers", *The Washington Quarterly*, Cilt: 36, Sayı: 2, 2013.
- Thakur, Ramesh, "Rebalancing interests in the shifting global order: R2P was the game-changer in the decision to impose a no-fly zone", *Canberra Times*, 22 Mart 2011.
- Thakur, Ramesh, "Syria and the Responsibility to Protect", içinde Robert W. Murray ve Alasdair Mckay (Der.), *Into The Eleventh Hour: R2P, Syria And Humanitarianism In Crisis*, (Bristol: E-International Relations, Ocak 2014).
- The International Commission on Intervention and State Sovereignty, *The Responsibility to Protect*, (Ottawa: IDRC, 2001).
- "The Responsibility to Protect", *UN General Assembly*, Resolution adopted by the General Assembly, A/RES/63/308, 7 Ekim 2009.
- "The Role of Regional and Subregional Arrangements in Implementing the Responsibility to Protect", *UN General Assembly*, Report of the Secretary-General, A/65/877, 28 Haziran 2011.

- Tocci, Nathalie, "On Power and Norms: Libya, Syria, and the Responsibility to Protect", *Transatlantic Academy Paper Series*, Sayı: 2, 25 Nisan 2014.
- "United Nations Millennium Declaration", *UN General Assembly*, Resolution adopted by the General Assembly, A/RES/55/2, 18 Eylül 2000.
- "UN Security Council Resolutions Referencing R2P", *Global Centre for the Responsibility to Protect*, 23 Nisan 2013, <<http://www.globalr2p.org/resources/335>>, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2015).
- Walt, M. Stephen, "An Open Letter to My Congressman About Syria", *Foreign Policy*, 6 Eylül 2013.
- Weiss, Thomas, "Lessons From Libya: The Case for a United Front on Crimes Against Humanity", *America*, Cilt: 206, Sayı: 9, 2012.
- Weiss, Thomas, "Military Humanitarianism: Syria Hasn't Killed It", *The Washington Quarterly*, Cilt: 37, Sayı: 1, 2014.
- Weiss, Thomas, "After Syria, Whither R2P?", içinde Robert W. Murray ve Alasdair Mckay (Der.), *Into the Eleventh Hour: R2P Syria And Humanitarianism in Crisis*, (Bristol: E-International Relations, Ocak 2014).
- Weiss, Thomas, "RtoP Alive and Well after Libya", *Ethics and International Affairs*, Cilt: 25, Sayı: 3, 2011.
- Williams, Paul ve J. Alex Bellamy, "Principles, Politics, and Prudence: Libya, the Responsibility to Protect, and the Use of Military Force", *Global Governance*, Cilt: 18, Sayı: 3, 2012.
- Williams, Paul, "The Road to Humanitarian War in Libya", *Global Responsibility to Protect*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2011.
- Zongze, Ruan, "Responsible Protection: Building a Safer World", *China Institute of International Studies*, 15 Haziran 2012.
- "2005 World Summit Outcome", *UN General Assembly*, Resolution adopted by the General Assembly, A/RES/60/1, 24 Ekim 2005.

Yazarın Kısa Özgeçmişi / Biography of the Author

Tuba Eldem, Gedik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Lisans derecesini Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası ilişkiler Bölümü'nden, yüksek lisans derecesini ise Avrupa Politik Ekonomisi alanında Birmingham Üniversitesi'nden almıştır. Toronto Üniversitesi'nde karşılaştırmalı ve küresel siyaset alanlarında doktorasını 2013 yılında tamamladıktan sonra, Freie Üniversitesi "Transformative Power of Europe" adlı Enstitü'de doktora sonrası çalışmalarına devam etmiştir. Uluslararası aktör ve normların